

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การแก้ปัญหาค้นไรรัฐไรรัฐชาติด้วยหลักนิติธรรม

จัดทำโดย นายไตรยฤทธิ์ เตมทิววงศ์
รหัส ๖๕๑๐๑๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การแก้ปัญหาคอนไร้รัฐไร้สัญชาติด้วยหลักนิติธรรม

นายไตรยฤทธิ์ เตมหิวงศ์^๑

บทนำ

รายงานการแก้ปัญหาคอนไร้รัฐไร้สัญชาติด้วยหลักนิติธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๐ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากผู้จัดทำรายงานได้ตระหนักถึงปัญหาคอนไร้รัฐไร้สัญชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ในกรณีนี้ กรมสอบสวนคดีพิเศษได้มีการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการตรวจสอบการทุจริตการทะเบียนราษฎร และสัญชาติมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งได้พบว่าในการกระบวนการพิจารณาทะเบียนราษฎรและสัญชาตินั้น นอกจากจะมีการทุจริตแล้ว ยังมีคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมการเข้าถึงกระบวนการพิจารณา สัญชาติและทะเบียนราษฎรอยู่อีกเป็นจำนวนมาก เนื่องจากขาดโอกาส ความยากจน สถานะของตนจากการ เป็นชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย คนพลัดถิ่น ผู้หนีภัยสงคราม เป็นต้น ซึ่งในกรณีนี้มีเรื่องร้องเรียนและประสานงาน เพื่อขอความเป็นธรรมเข้ามาที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ในกรณีนี้หากพิจารณาเกี่ยวกับบทบาท อำนาจหน้าที่ กรณีปัญหาเกี่ยวกับคนไร้รัฐไร้สัญชาตินั้น ไม่ใช่บทบาทหน้าที่โดยหลักตามกฎหมายของกรมสอบสวนคดีพิเศษ แต่เมื่อส่งเรื่องกลับไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบพบว่า บางส่วนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้ปัญหานี้ยังคงดำรงอยู่ไม่ได้รับการแก้ไข ในกรณีนี้ในฐานะที่เป็นหัวหน้าหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษ จึงได้จัดทำ “โครงการอำนวยความสะดวกด้านความมั่นคง” เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในเบื้องต้น ช่วยค้นหาหลักฐานที่จำเป็น รวมถึงการตรวจสอบสารพันธุกรรมและส่งต่อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้กับ หน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องคนไร้รัฐไร้ชาติต่อไป ในระหว่างการดำเนินการ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พบข้อเท็จจริงในหลายประเด็นซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมเกี่ยวกับคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ซึ่งผู้จัดทำรายงานได้จัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับหลักนิติธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวทางการปฏิบัติ และบทสรุป เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคอนไร้รัฐไร้สัญชาติ อย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพโอกาสต่อไป

ความหมายของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

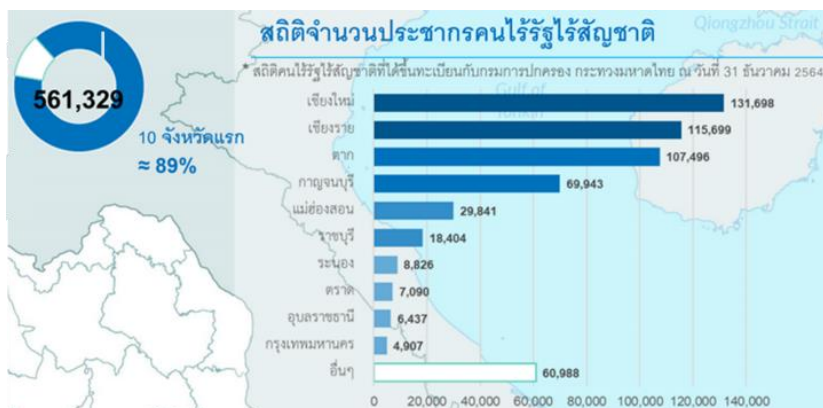
อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพคนไร้สัญชาติ (The Convention relating to the Status of Stateless Person) ค.ศ. ๑๙๕๔ ให้ความหมายของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ หมายถึง บุคคลที่ไม่ได้รับการพิจารณา ให้เป็นคนชาติจากรัฐใดภายใต้บทบัญญัติกฎหมายของรัฐ (A person who is not considered as a national by any state under the operation of its law) หรือกล่าวสั้นๆ ก็คือ บุคคลที่ไม่มีประเทศโดยอมรับว่า เป็นคนชาติของประเทศนั้น โดยสถานะของการไร้รัฐไร้สัญชาติสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งคนที่เดินทางเข้ามาในประเทศ และคนที่เกิดในประเทศ เช่น กรณีของชนกลุ่มน้อยและบุตรที่เกิดในประเทศไทย ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วย คนเข้าเมืองจะถือว่าคนเหล่านี้มีสถานะเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย สำหรับประเทศไทย

^๑นายไตรยฤทธิ์ เตมหิวงศ์ ตำแหน่ง อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ.

เพื่อให้การนิยามมีความเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงของปัญหาในประเทศ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้จริง นักวิชาการทางด้านสถานะบุคคลของไทยจึงได้แยกคำดังกล่าวออกเป็นสองคำ และกำหนดนิยามคำว่า คนไร้รัฐ หรือ Stateless persons หมายถึง คนที่ไม่ถูกบันทึกรายการบุคคลในทะเบียนราษฎรของรัฐใดเลยบนโลก ส่วนคำว่า คนไร้สัญชาติ หรือ Nationalityless persons หมายถึง คนที่ไม่ได้รับการบันทึกในสถานะคนถือสัญชาติของรัฐใดเลยบนโลกนี้ กล่าวคือ ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนชาติของรัฐใดเลย บทนิยามดังกล่าวจะแสดงผลลัพธ์ต่อกระบวนการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการจัดการสถานะบุคคลตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบร่วมตามหลักกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของนานาชาติหรือกฎหมายของประเทศไทย จะพบว่าคนไร้รัฐไร้สัญชาติ หมายถึง คนต่างด้าว กล่าวคือ ยอมรับในสถานะเป็นคนต่างด้าว ดังเช่น มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ กำหนดว่า คนต่างด้าว หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ดังนั้น การใช้สิทธิอันมีฐานแห่งสิทธิมาจากสถานะความเป็นคนชาตินั้น คนไร้รัฐไร้สัญชาติย่อมตกอยู่ภายใต้แนวคิดตามกฎหมายเดียวกับที่บังคับใช้กับคนต่างด้าวทั่วไป แม้ว่าอาจมีรายละเอียดแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่คนต่างด้าวไร้รัฐไร้สัญชาตินั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศไทยเพียงใด ส่วนคนไร้รัฐไร้สัญชาติจะเป็นผู้อพยพหรือไม่ จำเป็นต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงว่าบุคคลดังกล่าวมีข้อเท็จจริงของการย้ายถิ่นฐานหรือไม่ เช่น คนไร้สัญชาติที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากต่างประเทศ ย่อมมีความเป็นผู้อพยพ

การวิเคราะห์ปัญหาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

“สิทธิมนุษยชน” เป็นปัญหาที่มีผลกระทบสูง ทั้งต่อสิทธิส่วนบุคคลและต่อสังคม ปัญหาการยอมรับของนานาชาติ ปัญหาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสิทธิมนุษยชน จากรายงานผลการดำเนินการของประเทศไทยตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) อ้างถึงสถิติทางการล่าสุดของรัฐบาลไทย เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ พบว่าบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติที่จดทะเบียนกับรัฐบาลไทย มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๖๑,๓๒๙ คน

และคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่เหลือส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มเปราะบาง มีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากส่วนใหญ่ เป็นชนกลุ่มน้อย ฐานะยากจน อยู่ห่างไกลตามแนวชายแดน และขาดพยานหลักฐานสำคัญในการพิจารณา ให้สัญชาติ ดังนั้น จึงมีคนไร้รัฐไร้สัญชาติจำนวนหนึ่งที่ยังต้องรอการพิจารณาสัญชาติอย่างเป็นทางการของรัฐ แม้ว่าจะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและอนุบัญญัติเกี่ยวกับสัญชาติให้สอดคล้องกับแนวทางของ สหประชาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาคคนไร้รัฐไร้สัญชาติแล้วก็ตาม แต่กลับกันยังคงพบปัญหาอีกหลายประการ ในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้น

ที่มาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติในประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นระยะทาง หลายพันกิโลเมตรและมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าหลายประเทศ จึงเกิดสถานการณ์ของการเคลื่อนย้าย ประชากรข้ามชาติในลักษณะต่างๆ ได้ง่าย ทั้งการหลบหนีเข้าเมืองทั่วไปและการอพยพหนีภัยความตาย จากการสู้รบ หรือสงครามอินโดจีน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ หรือความอดอยากจากประเทศต้นทางเข้ามา อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่เป็นเวลานานหลายสิบปี เช่น เวียดนามอพยพ ลาวอพยพ เขมรอพยพ อดีตทหารจีนคณะชาติ จีนฮ่ออพยพ ไทยลื้อ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เป็นต้น บางกลุ่ม เป็นคนเชื้อสายเดียวกัน หรือเป็นญาติพี่น้องกับคนที่อยู่ในประเทศไทยมานาน โดยเฉพาะตามแนวชายแดน มีการเดินทางไปมาหาสู่กัน และตั้งถิ่นฐานภายหลังมีการกำหนดอาณาเขตของประเทศ เช่น ชาวเขา บุคคล บนพื้นที่สูงเชื้อสายมอญ หรือไทยใหญ่ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อยู่ในสถานะของคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย และเมื่อไม่อาจกลับประเทศต้นทางได้จึงตกเป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ขณะเดียวกันหลักการในการให้สัญชาติของประเทศไทยซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เป็นสาเหตุทำให้เกิด “คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทย” กล่าวคือ หลักการสากลของการได้สัญชาติโดยการเกิดตาม กฎหมายระหว่างประเทศนั้น การได้สัญชาติโดยการเกิดจะมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ (๑) การได้สัญชาติตามหลักการ สืบสายโลหิตจากบิดามารดา กล่าวคือ บิดามารดามีสัญชาติอะไร บุตรก็ย่อมได้สัญชาตินั้น กับ (๒) การได้สัญชาติ โดยหลักดินแดนที่เป็นถิ่นกำเนิด กล่าวคือ ผู้ใดเกิดในดินแดนของประเทศใดย่อมจะได้สัญชาติของประเทศนั้น ซึ่งประเทศไทยใช้หลักการได้สัญชาติดังกล่าวมาโดยตลอด แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อประเทศไทยเริ่มมีปัญหา เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติมีการขยายลัทธิการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์เข้ามาในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลในขณะนั้นได้ออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดน โดยการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมว่า บุคคลที่จะได้ สัญชาติไทยโดยการเกิดตามหลักดินแดนได้นั้น บิดามารดาต้องไม่ใช่คนต่างด้าวที่เข้าเมืองชั่วคราว หรือคนเข้าเมือง ผิดกฎหมาย ทำให้คนที่เกิดในประเทศไทยโดยมีบิดามารดาเป็นคนต่างด้าวไม่ได้สัญชาติไทยเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าวยังกำหนดให้มีผลย้อนหลังทำให้คนที่เคยได้สัญชาติไทยไปแล้ว ตามหลักดินแดนทั่วไปนั้น ต้องถูกถอนสัญชาติไทยถ้ามีบิดามารดาเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองชั่วคราว หรือเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย ต่อมาแม้ว่าได้มีการยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ตามผลของการแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่หลักการของการได้สัญชาติไทย โดยการเกิดตามหลักดินแดนก็ยังคงเป็นการให้สัญชาติไทยอย่างมีเงื่อนไขอยู่เช่นเดิม กล่าวคือ ผู้ที่เกิด

ในราชอาณาจักรไทยจะไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดถ้ามีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองชั่วคราวหรือเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเงื่อนไขตามหลักการของการได้สัญชาติไทยโดยการเกิดตามหลักดินแดนดังกล่าวยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งการจะให้สัญชาติไทยกับบุตรของคนต่างด้าวที่เกิดในประเทศไทยนั้นก็ยังเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และจะให้ได้เฉพาะบุคคลที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด ซึ่งเป็นไปตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่ากฎหมายสัญชาติของประเทศไทยก็เป็นสาเหตุที่ทำให้คนที่เกิดในประเทศไทยกลายเป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

ประเภทของคนต่างด้าวหรือคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายในการจัดการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมอบหมายสำนักงานสภาพมั่นคงแห่งชาติและกระทรวงมหาดไทย ดำเนินการจัดทำทะเบียนประวัติกลุ่มผู้อพยพ หรือผู้หลบหนีเข้าเมืองทุกกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย รวมถึงการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรเพื่อรองรับการจัดทำทะเบียนราษฎรและกำหนดเลขประจำตัวสำหรับคนต่างด้าว และการนำระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึกจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลตามเงื่อนไขที่กำหนดได้อย่างรวดเร็ว โดยข้อมูลจากฐานข้อมูลการทะเบียนราษฎรของสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มีคนต่างด้าวที่ได้รับการจัดทำทะเบียนราษฎรมีเลขประจำตัว ๑๓ หลัก ซึ่งจะทำให้สามารถพิสูจน์ตัวบุคคลได้ชัดเจน จำนวน ๒,๕๘๖,๐๘๙ ราย จำแนกเป็นกลุ่มตามสถานะการอาศัย อยู่ในประเทศไทยได้ ดังนี้

๑. กลุ่มคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่และใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว) กลุ่มนี้จะมีที่มาจากคนต่างด้าวที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรโดยถูกต้องตามกฎหมายหรืออาจจะเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรก็ได้ ซึ่งต่อมาได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย ได้รับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ (ต.ม.๑๖) และใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ทำให้มีสถานะเป็นผู้ได้รับสิทธิอาศัยถาวรในประเทศไทย โดยปัจจุบันเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีนครและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒. กลุ่มคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย (ถือหนังสือเดินทาง) กลุ่มนี้จะมีสถานะเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว และอาจเปลี่ยนแปลงสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองได้ถ้าไม่เดินทางออกนอกประเทศ เมื่อการอนุญาตสิ้นสุดลงโดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองคนกลุ่มนี้ที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน

๓. กลุ่มชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ ๑๙ กลุ่ม รวมถึงบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาเรื่องสถานะบุคคลและสัญชาติอีก ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กนักเรียน นักศึกษา กลุ่มคนไร้รากเหง้าไม่ปรากฏบุพการี หรือถูกบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ และกลุ่มคนที่ได้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศ โดยในส่วนของชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย

(๑) เวียดนามอพยพ หรือญวนอพยพ

(๒) อติตทหารจีนคณะชาติ

- (๓) จีนฮ่ออพยพพลเรือน
- (๔) จีนฮ่ออิสระ
- (๕) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา
- (๖) ไทยลื้อ
- (๗) ลาวอพยพ
- (๘) เนปาลอพยพ
- (๙) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า
- (๑๐) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า
- (๑๑) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย เข้ามาก่อนวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙
- (๑๒) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย เข้ามาหลังวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙
- (๑๓) บุคคลบนพื้นที่สูง/ชาวเขา ที่อพยพเข้ามาก่อนวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๘
- (๑๔) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา
- (๑๕) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากประเทศกัมพูชา
- (๑๖) บุคคลหรือชุมชนบนพื้นที่สูง ที่อพยพเข้ามาหลังวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๘
- (๑๗) ม้งในที่พักสงฆ์ถ้ากระบอก
- (๑๘) ลาวภูเขาอพยพ
- (๑๙) ชาวมอญแกน

คนกลุ่มนี้มีสถานะเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวเพื่อรอส่งกลับประเทศเดิม หรือรอการกำหนดสถานะ ตามมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ประกอบกับมติคณะรัฐมนตรี

๔. กลุ่มแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา กลุ่มนี้มีสถานะเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวเพื่อรอส่งกลับ หรือไปพิสูจน์สัญชาติกับประเทศต้นทาง โดยใช้อำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ ประกอบกับมติคณะรัฐมนตรี

๕. กลุ่มผู้ลี้ภัยการสู้รบจากประเทศเมียนมาที่อยู่ในที่พักพิงชั่วคราว ๙ แห่ง ใน ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี และราชบุรี กลุ่มนี้มีสถานะเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง การให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นไปตามหลักมนุษยธรรม

๖. กลุ่มบุตรของคนต่างด้าวที่เกิดในประเทศไทยซึ่งไม่ได้สัญชาติไทย ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การได้สัญชาติไทยโดยการเกิดตามหลักดินแดน ตั้งแต่มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ในปี พ.ศ.๒๕๑๕ จนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยของคนกลุ่มนี้จะเป็นไปตามสถานะการอาศัยอยู่ในประเทศไทยของบิดามารดา

ขอบเขตหรือผลกระทบของปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

๑. การค้นหาและนำคนไร้รัฐไร้สัญชาติเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติยังไม่ครอบคลุม มีการตรวจสอบ เนื่องจากคนไร้รัฐไร้สัญชาติ มีฐานะยากจน อยู่ห่างไกล มีปัญหาการสื่อสาร

๒. กระบวนการพิจารณาล่าช้า เนื่องจากสำนักทะเบียนอำเภอมีพนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานด้านสัญชาติไม่เพียงพอ กระบวนการพิสูจน์มีหลายขั้นตอน และมีภาระงานอื่นๆ อีกมาก

๓. ปัญหาการทุจริต เนื่องจากกระบวนการพิจารณามีหลายขั้นตอน และต้องอาศัยหลักฐานสำคัญหลายอย่างประกอบการพิจารณา จึงอาจเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตขึ้นได้

๔. คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่เหลืออยู่ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ขาดหลักฐานสำคัญเพื่อใช้พิสูจน์สัญชาติ ทั้งพยานหลักฐานจากหลักสายโลหิต หรือหลักดินแดน การกล่าวอ้างเฉพาะพยานบุคคลเป็นพยานหลักฐาน ที่มีน้ำหนักน้อยในการรับฟังพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ ดังนั้น การนำเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของข้อมูลแสดงความเชื่อมโยงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ แผนที่แสดงวันที่เกิด ถิ่นที่อยู่อาศัย การเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย การตรวจพิสูจน์ DNA จึงจำเป็นต่อกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ ซึ่งจะเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นของเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียน

๕. การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) มีค่าใช้จ่ายสูง ในกรณีการพิสูจน์สัญชาติที่อาจต้องใช้ การตรวจพิสูจน์ DNA ซึ่งการตรวจมีภาระค่าใช้จ่ายสูงมาก เฉลี่ยรายละ ๖,๕๐๐ – ๘,๕๐๐ บาท/ราย (เฉลี่ยต่อราย ๗,๕๐๐ บาท/ราย) นอกจากนี้ ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเฉลี่ยอย่างน้อย ๑,๐๐๐ บาท/ราย ดังนั้น คนไร้รัฐไร้สัญชาติจึงต้องมีภาระค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อราย ประมาณ ๘,๕๐๐ บาท/ราย บางราย ไม่สามารถเข้ากระบวนการตรวจ DNA ได้เพราะความยากจน จึงเป็นเหตุให้ไม่ได้รับการพิจารณาสัญชาติ ถึงแม้ว่ากรมการปกครองจะได้รับงบประมาณในการตรวจ DNA ปีละ ๕ ล้านบาท ก็ยังคงไม่เพียงพอต่อ ปริมาณความต้องการของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

๖. ขาดกระบวนการกลั่นกรองอย่างมีประสิทธิภาพก่อนการพิจารณาสัญชาติ ถึงแม้จะมีองค์กรเอกชน (NGOs) เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนนำคนไร้รัฐไร้สัญชาติเข้าสู่กระบวนการพิจารณา แต่ยังไม่มีการกลั่นกรองอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันคนที่ไม่มีความรู้ หรือมีเจตนาทุจริตเข้าสู่กระบวนการพิจารณา กรณีเช่นนี้อาจทำให้เกิดปัญหาการกระทำความผิดสวมตัวทำบัตรประจำตัวประชาชน และเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎร การทุจริตในภาครัฐ ขาดหลักฐานที่สำคัญทำให้เกิดความล่าช้า เจ้าหน้าที่ขาดความมั่นใจในการพิจารณาหลักฐาน ซึ่งบางกรณีไม่จำเป็นต้องตรวจ DNA ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปโดยไม่จำเป็น และไม่เกิดความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณ

การไม่ได้รับสัญชาติไทยหรือได้รับสัญชาติล่าช้า ทำให้คนไร้รัฐไร้สัญชาติไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน อันเป็นการสร้างความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นในสังคม เช่น

- การถูกจำกัดให้อยู่ในพื้นที่การเดินทางออกนอกพื้นที่ต้องได้รับอนุญาต
- ขาดโอกาสทางการศึกษา
- ไม่ได้รับการบริการสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ
- ไม่มีสิทธิในที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกินตามกฎหมาย
- ไม่ได้รับสิทธิตามนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ

- ไม่สามารถจดทะเบียนสมรส ซึ่งจะนำไปสู่การจดทะเบียนการเกิด ทำให้คนตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะไร้รัฐไร้สัญชาติได้

- การเป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เป็นความเหลื่อมล้ำ เพราะบางที่จะนำไปสู่ปัญหาการค้ำมนุษย์
- การถูกจัดให้เป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ มีสถานะทางสังคมต่ำกว่า

การละเลยต่อสิทธิของบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลเท่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติและการกีดกันประชากรกลุ่มหนึ่งให้ออกไปจากสังคม นำไปสู่ความตึงเครียดทางสังคม ละเมิดสิทธิมนุษยชน และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ รวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับจากอารยประเทศ

ความท้าทายของปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

จากสถิติคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่ยังเหลืออีกจำนวนมาก แต่การพิจารณาให้สัญชาติไทยยังมีข้อจำกัดหลายประการดังที่กล่าวข้างต้น จึงเกิดความท้าทายในการแก้ไขปัญหาดังนี้

๑. คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่ตกสำรวจ ต้องบูรณาการค้นหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติให้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ

๒. กระบวนการพิจารณาใช้เวลานาน เนื่องจากกระบวนการพิสูจน์มีหลายขั้นตอน สำนักทะเบียนต้องสอบปากคำพยาน ค้นหาและพิสูจน์พยานหลักฐาน บางกรณีจำเป็นต้องตรวจพิสูจน์ DNA และการสื่อสารกับคนไร้รัฐไร้สัญชาติเป็นไปด้วยความยากลำบาก ใช้เวลานาน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยไม่สามารถพูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้ แม้ว่ากรมการปกครองจะได้กำหนดกรอบระยะเวลาการดำเนินการไว้ แต่สำนักทะเบียนส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามกรอบระยะเวลา ดังนั้น การเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนด้วยการบูรณาการกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้การปฏิบัติงานของสำนักทะเบียนมีความกระชับ รวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

๓. ป้องกันปัญหาทุจริต โดยต้องมีกระบวนการกลั่นกรองคนไร้รัฐไร้สัญชาติก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสัญชาติอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเตรียมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องไว้ให้พร้อม ทำให้ยากต่อการทุจริต ซึ่งหากไม่มีการกลั่นกรองแล้วอาจจะทำไปสู่ปัญหาการทุจริตนำคนที่ไม่มีสิทธิได้สัญชาติไทยเข้ามาสวมตัวบัตรประชาชน หรือเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร อันจะไปสู่ปัญหาที่ใหญ่กว่า เช่น การค้ำมนุษย์ ยาเสพติด หรือนอมินี (Nominee) เป็นต้น

๔. คนไร้รัฐไร้สัญชาติขาดพยานหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์สิทธิในการได้สัญชาติไทยทั้งหลักสายโลหิตและหลักดินแดน เนื่องจากชนกลุ่มน้อยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การติดต่อกับทางราชการเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงไม่ได้สนใจในการแจ้งและเก็บหลักฐานแสดงสิทธิการเกิด การอยู่อาศัย หรือมีก็ไม่เก็บรักษาไว้ จำเป็นต้องมีการเข้าไปช่วยเหลือค้นหาหรือพิสูจน์หลักฐาน

๕. ลดค่าใช้จ่ายในการพิสูจน์สัญชาติให้กับคนไร้รัฐไร้สัญชาติด้วยการลงพื้นที่ช่วยเหลือตรวจ DNA โดยไม่คิดมูลค่าและเป็นการตรวจในพื้นที่ใกล้ที่อยู่อาศัยของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เพื่อลดค่าใช้จ่ายการเดินทางและค่าใช้จ่ายที่แพง

๖. การออกแบบกระบวนการการกลั่นกรองอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อนกระบวนการพิจารณาสัญชาติ เพื่อป้องกันการทุจริต ลดความผิดพลาด เตรียมความพร้อมด้านพยานหลักฐานเพื่อให้ประกอบในกระบวนการพิจารณาสัญชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความรวดเร็ว ถูกต้อง และผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าไปตรวจสอบติดตาม ปัญหาอุปสรรคและผลลัพธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักนิติธรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคitizenไร้รัฐไร้สัญชาติ

อนุสัญญาว่าด้วยภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติ ๑๙๖๑

อนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐได้รับการรับรอง เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๑ (Convention on the Reduction of Statelessness) และมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๑๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๕ เป็นต้นมา อนุสัญญานี้เข้ามาเสริมอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของบุคคลไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๕๔ (Convention on the Status of Stateless Persons) และเป็นผลมาจากการเจรจาระหว่างประเทศเป็นเวลานานกว่าหนึ่งทศวรรษ เพื่อหาทางหลีกเลี่ยงภาวะไร้รัฐ โดยอนุสัญญาทั้งสองฉบับนี้เป็นรากฐานของกรอบกฎหมายระหว่างประเทศ ในการแก้ไขปัญหาคitizenไร้รัฐ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ยังคงมีผลกระทบในเชิงลบต่อชีวิตของคitizenนับล้านคนทั่วโลก อนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๖๑ ยังเป็นตราสารระหว่างประเทศที่สำคัญในการกำหนด กฎเกณฑ์ในการส่งผ่านสัญชาติและการไม่ถอนสัญชาติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกรณีของความไร้รัฐเกิดขึ้น การกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในอนุสัญญานี้เพื่อยับยั้งการเกิดของภาวะไร้รัฐ ทำให้มาตรา ๑๕ แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งรับรองว่า "บุคคลทุกคนมีสิทธิในการถือสัญชาติ" มีผลบังคับใช้ แนวคิดเบื้องหลังของอนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๖๑ คือ แม้ว่ารัฐจะรักษาสีทธิในการตรา รายละเอียดเนื้อหาของกฎหมายสัญชาติของตน แต่การกระทำของรัฐต้องสอดคล้องกับบรรทัดฐานระหว่าง ประเทศที่เกี่ยวข้องกับสัญชาติ ซึ่งรวมถึงหลักการที่ว่ารัฐควรหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดภาวะไร้รัฐ การให้การรับรอง อนุสัญญานี้ หมายความว่ารัฐจะดำเนินการเพื่อลดภาวะไร้รัฐอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อนุสัญญานี้มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของปัจเจกบุคคลและผลประโยชน์ของรัฐ โดยการกำหนดกฎทั่วไปในการ ป้องกันการไร้รัฐและในขณะเดียวกันก็อนุญาตให้มีข้อยกเว้นบางประการต่อกฎเหล่านั้น

อนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๖๑ ได้มีมาตรการป้องกันภาวะไร้รัฐ ในหลายบริบท ประเด็นสำคัญของอนุสัญญานี้คือ การป้องกันไม่ให้เกิดภาวะไร้รัฐขึ้นในขณะที่เด็กเกิด โดยการกำหนดให้รัฐ ให้สัญชาติแก่เด็กที่เกิดในอาณาเขตของตน หรือที่เกิดในต่างประเทศ โดยมีบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของรัฐนั้นๆ หากรัฐไม่ดำเนินการให้สัญชาติจะทำให้เด็กอยู่ในภาวะไร้รัฐ ดังนั้น เพื่อป้องกันภาวะดังกล่าว รัฐอาจให้ สัญชาติแก่เด็กโดยอัตโนมัติตั้งแต่เด็กเกิดหรือภายหลังเมื่อมีการยื่นคำขอก็ได้ นอกจากนี้ อนุสัญญานี้ ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันภาวะไร้รัฐในอนาคตของช่วงชีวิตของบุคคล โดยการห้ามรัฐกระทำการถอนสัญชาติ ของคนที่ถือสัญชาติของตน ไม่ว่าจะในลักษณะการสูญเสียสัญชาติ การสละสัญชาติ หรือการเพิกถอน สัญชาติก็ตาม หากว่าการกระทำดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดภาวะไร้รัฐ และท้ายที่สุดอนุสัญญานี้ ได้กำหนดให้รัฐหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดภาวะไร้รัฐในบริบทของการสืบทอดของรัฐ เมื่อคำนึงถึงสถานการณ์ ทั้งหมดที่กล่าวมา มาตรการป้องกันต่างๆ ที่อยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๖๑ จะถูก

นำมาใช้ต่อเมื่อเกิดภาวะไร้รัฐขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต่อเมื่อมีบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวประการใดประการหนึ่ง กับประเทศ ทั้งนี้ มาตรฐานต่างๆ เหล่านี้มีไว้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสัญชาติที่อาจเกิดขึ้นระหว่างรัฐด้วยกัน ในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มอบหมายให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ (UNHCR) เป็นหน่วยงานที่บุคคลที่ได้อ้างสิทธิประโยชน์จากอนุสัญญานี้สามารถยื่นคำร้องเพื่อการพิจารณาคำขอของตน และให้ช่วยเหลือพวกเขาในการนำเสนอคำร้องนี้ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ตามความในมาตรา ๑๑ แห่งอนุสัญญาฉบับนี้ ในเวลาต่อมา สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มอบหมาย UNHCR ให้ดำเนินการในระดับสากล ในการระบุดูแลและลดภาวะไร้รัฐ และให้ความคุ้มครองบุคคลไร้รัฐด้วย UNHCR ได้รับการเรียกร้องในการ "จัดให้มีบริการให้คำปรึกษาในเชิงเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมและการดำเนินการตามกฎหมายสัญชาติ" ทั้งนี้ คณะกรรมการบริหารโครงการของข้าหลวงใหญ่ (Executive Committee of the High Commissioner's Programme) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมในด้านแนวทางการปฏิบัติตามหน้าที่เหล่านี้ อนุสัญญาฉบับนี้ทำหน้าที่เป็นมาตรฐานในการระบุดูแลช่องว่างในกฎหมายสัญชาติแม้แต่ในรัฐที่มีได้เป็นภาคีอนุสัญญา และ UNHCR ใช้อนุสัญญาฉบับนี้เป็นพื้นฐานสำหรับการให้คำแนะนำในเชิงเทคนิคแก่รัฐบาล

ในปัจจุบัน อนุสัญญาว่าด้วยการลดภาวะไร้รัฐ ค.ศ. ๑๙๖๑ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากภาวะไร้รัฐยังคงยึดเยื้อในบางพื้นที่และยังคงเกิดขึ้นมาใหม่ในพื้นที่อื่นๆ ดังนั้น ภายใต้การเรียกร้องของข้าหลวงใหญ่ (High Commissioner) เพื่อยุติภาวะไร้รัฐให้หมดไปภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๔ UNHCR มุ่งมั่นที่จะสานต่อความพยายามในการสนับสนุนให้รัฐเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับภาวะไร้รัฐทั้งสองฉบับ (UNHCR, UNHCR)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ : คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระ หรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

การบัญญัติถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา ๔ มาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญไทยนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากจะเป็นสิ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแล้ว ยังต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังเป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงด้วย

สิทธิ (Right) และเสรีภาพ (Liberty or Freedom) คือ อะไร

สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคล ในการก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน ก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐในอันที่จะต้องปฏิบัติตามสิทธิของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้

เสรีภาพ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการที่เกี่ยวกับตนเอง เป็นอำนาจที่จะกระทำในสิ่งที่ตนเองประสงค์กระทำและไม่กระทำในสิ่งที่ตนเองไม่ประสงค์จะกระทำการ ที่กฎหมายรับรองเสรีภาพให้แก่บุคคลใดหนึ่งบุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นเช่นกัน โดยก่อให้เกิดหน้าที่ “ละเว้น” แก่รัฐ หรือบุคคลอื่นที่ไม่กระทำการในอันที่จะเป็นอุปสรรคขัดขวางผู้ทรงเสรีภาพในอันที่เขาจะใช้สิทธิเสรีภาพนั้นๆ

สิทธิในสถานะบุคคลตามกฎหมาย

นิยามของคำว่า “สิทธิในสถานะบุคคลตามกฎหมาย” ในวิชานิติศาสตร์ที่ยอมรับโดยนานาอารยประเทศ ผู้ที่จะทรงสิทธิตามกฎหมาย (Subject of Law) ก็คือ บุคคลตามกฎหมาย (Legal Person) โดยยอมรับสถานะของบุคคลตามกฎหมายภายใต้กฎหมาย ๒ ลักษณะ คือ (๑) กฎหมายเอกชน และ (๒) กฎหมายมหาชน

๑) สิทธิในสถานะบุคคลตามกฎหมายเอกชน ในทางปฏิบัติ จะพบว่าแนวคิดในการจัดการประชากรโดยกฎหมายเอกชนแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ อันได้แก่

(๑) การกำหนดจุดเริ่มต้นของบุคคลตามกฎหมายเอกชน

(๒) การกำหนดความสมบูรณ์ของบุคคล หรือที่เรียกว่า “ความสามารถหรือความไร้ความสามารถของบุคคล”

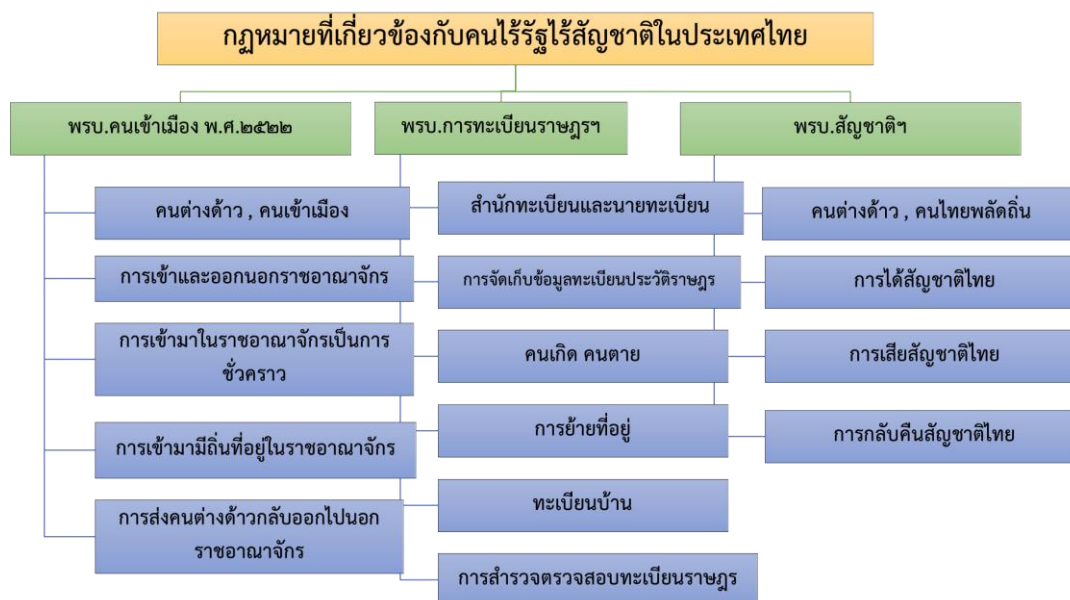
(๓) การกำหนดจุดสิ้นสุดของมนุษย์ นั่นคือ การตายตามธรรมชาติ และการที่ศาลมีคำพิพากษาว่าสาบสูญ

สถานะบุคคลตามกฎหมายเอกชนย่อมเป็นไปตามธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติ รัฐไม่อาจแทรกแซงมากำหนดความเป็นไปของความเป็นบุคคลตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของมนุษย์นั้น เป็นเรื่องที่เกิดโดยธรรมชาติ บุคคลธรรมดาก็มีสถานะเป็นบุคคล หรือผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย เพียงแต่ความชัดเจนที่กล่าวอ้างได้อาจไม่มี แต่การแทรกแซงของรัฐเป็นการนำมาซึ่ง “การรับรองอีกครั้งหนึ่ง” ต่อสิ่งที่เป็นอยู่แล้วตามธรรมชาติให้ชัดเจนและกล่าวอ้างได้ง่ายขึ้น เรื่องของความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นบุคคลตามธรรมชาตียังเป็นเรื่องของเอกชนที่รัฐไม่อาจแทรกแซงเข้ามาได้มากนัก การแทรกแซงของรัฐทำได้เพียงระดับหนึ่งแต่ไม่อาจแตะต้องความเป็น (Being) ของเรื่องได้เลย

๒) สิทธิในสถานะของบุคคลตามกฎหมายมหาชน งานเพื่อรับรองสิทธิในสถานะบุคคลตามกฎหมายมหาชนเป็นงานหนึ่งที่จำเป็นในรัฐสมัยใหม่ ซึ่งจำเป็นต้องจัดการประชากรเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐทางประชากร เรื่องสถานะของบุคคลตามกฎหมายนั้นเป็นเรื่องของกฎหมายเอกชน โดยธรรมชาติของเรื่องการรับรองสถานะบุคคลของรัฐโดยกฎหมายมหาชนนั้นจำเป็นในแนวคิดของการจัดการรัฐสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงสิทธิและหน้าที่อื่นๆ ตามกฎหมายกับสิทธิในสถานะบุคคลตามกฎหมายที่รัฐ

รับรองให้ เรื่องของสถานะบุคคลตามกฎหมาย “มหาชน” ของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องระหว่างรัฐและเอกชน มิใช่เรื่องของเอกชนโดยแท้ แต่ความเกี่ยวข้องของรัฐกับมนุษย์อาจจะเป็นเรื่องของอำนาจหรือหน้าที่นั้น ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละเรื่องในแต่ละสถานการณ์

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

๑) สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒

(๑) หลักการสำคัญและเหตุผลเป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองให้ทันสมัย และเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อความมั่นคงของประเทศและเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(๒) สรุปสาระสำคัญของกฎหมาย

ก. บทนิยามที่สำคัญ

คนต่างด้าว หมายความว่า บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย

คนเข้าเมือง หมายความว่า คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักร

คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาคนเข้าเมือง

พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

อธิบดี หมายความว่า อธิบดีกรมตำรวจ

ข. คณะกรรมการพิจารณาคนเข้าเมือง คณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วย ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ อธิบดีกรมตำรวจ อธิบดีกรมแรงงาน อธิบดีกรมอัยการ เลขาธิการ

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการ และมีผู้บังคับการกองตรวจคนเข้าเมือง เป็นกรรมการ และเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการต่างๆ ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ เช่น เพิกถอนการอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวและพิจารณาอุทธรณ์ตามมาตรา ๓๖ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขอมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรของคนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว อนุญาตให้คนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร สั่งระงับการมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และความเห็นแก่รัฐมนตรีในการวางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำด่าน หรือพนักงานอื่นเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ หรือในการออกกฎ และพิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องคนเข้าเมืองตามที่คณะรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีมอบหมาย (มาตรา ๖ และมาตรา ๗)

ค. การเข้าและออกราชอาณาจักร

ก) บุคคลซึ่งเดินทางเข้ามาใน หรือออกไปนอกราชอาณาจักรจะต้องเดินทางเข้ามา หรือออกไปตามช่องทาง ด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่า สถานี หรือท้องที่และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา ๑๑)

ข) ห้ามมิให้คนต่างด้าวซึ่งมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ เข้ามาในราชอาณาจักร (มาตรา ๑๒)

(ก) ไม่มีหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางอันถูกต้อง หรือมีแต่ไม่ได้รับการตรวจตรา

(ข) ไม่มีปัจจัยในการยังชีพตามสมควรแก่กรณีที่เข้ามาในราชอาณาจักร

(ค) เข้ามาเพื่อทำงานที่ห้ามคนต่างด้าวทำ

(ง) วิกลจริตหรือมีโรคอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(จ) ยังไม่ได้ดำเนินการตามวิชาการแพทย์เพื่อป้องกันโรคติดต่อตามที่กฎหมายบัญญัติ และไม่ยอมให้แพทย์ตรวจคนเข้าเมืองกระทำการเช่นนั้น

(ฉ) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลไทย หรือคำสั่งที่ชอด้วยกฎหมาย หรือคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ เว้นแต่โทษสำหรับความผิดลหุโทษ หรือกระทำโดยประมาท หรือที่ได้รับการยกเว้นในกฎกระทรวง

(ช) มีพฤติการณ์เป็นที่น่าเชื่อถือเป็นภัยต่อสังคมหรือจะก่อเหตุร้ายเป็นอันตรายต่อความสงบสุข ความปลอดภัยของประชาชน หรือความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือถูกออกหมายจับ

(ช) มีพฤติการณ์เป็นที่น่าเชื่อว่าเข้ามาเพื่อกระทำความผิดกฎหมาย

(ซ) ไม่มีเงินติดตัว หรือไม่มีประกัน

(ฅ) รัฐมนตรีไม่อนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักร

(ญ) ถูกรัฐบาลไทย หรือรัฐบาลต่างประเทศเนรเทศ ถูกเพิกถอนสิทธิการอยู่อาศัยในราชอาณาจักร หรือในต่างประเทศมาแล้ว หรือถูกพนักงานเจ้าหน้าที่ส่งกลับออกไปนอกราชอาณาจักร โดยรัฐบาลไทยเสียค่าใช้จ่าย

ค) คนต่างด้าวดังต่อไปนี้ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องมีหนังสือเดินทาง หรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง (มาตรา ๑๓)

(ก) ผู้ควบคุมพาหนะและคนประจำพาหนะทางน้ำ หรือทางอากาศ ซึ่งเพียงแต่แวะเข้ามาในราชอาณาจักรแล้วกลับออกไป

(ข) คนสัญชาติของประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทยเดินทางข้ามพรมแดนไปมาชั่วคราว โดยปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศนั้น

(ค) คนโดยสารรถไฟผ่านแดนซึ่งถือตัวโดยสารทอดเดียวตลอด เพียงแต่ผ่านอาณาเขตประเทศไทยไปนอกราชอาณาจักร รวมตลอดถึงผู้ควบคุมพาหนะและคนประจำพาหนะแห่งรถไฟนั้นด้วย

ง) ในกรณีที่มีพฤติการณ์ซึ่งรัฐมนตรีเห็นว่าเพื่อประโยชน์แก่ประเทศ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อย วัฒนธรรม หรือศีลธรรมอันดี หรือความผาสุกของประชาชน ไม่สมควรอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้ใด หรือจำพวกใด เข้ามาในราชอาณาจักร รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวผู้นั้น หรือจำพวกนั้น เข้ามาในราชอาณาจักรได้ (มาตรา ๑๖)

จ) ในกรณีพิเศษเฉพาะเรื่อง รัฐมนตรีโดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีจะอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้ใด หรือจำพวกใด เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรภายใต้เงื่อนไขใดๆ หรือจะยกเว้นไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ในกรณีใดๆ ก็ได้ (มาตรา ๑๗)

ฉ) ในการตรวจและพิจารณาว่าคนต่างด้าวผู้ใดต้องห้ามมิให้เข้ามาในราชอาณาจักรหรือไม่ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจพิจารณาอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้นั้นไปพักอาศัยอยู่ ณ ที่ที่เห็นสมควร หรือเรียกประกันและหลักประกัน หรือกักตัวผู้นั้นไว้ ณ สถานที่ตามที่เหมาะสม (มาตรา ๑๘)

ข. พาหนะ

ก) เจ้าของพาหนะหรือผู้ควบคุมพาหนะ จะต้องนำพาหนะเข้ามาใน หรือออกไปนอกราชอาณาจักรตามช่องทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่า สถานี หรือท้องที่ และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา ๒๓)

ข) พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตรวจสอบพาหนะที่เข้ามา หรือออกไปนอกราชอาณาจักร (มาตรา ๒๔)

ค) กรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้เจ้าของ หรือผู้ควบคุมพาหนะ หยุดพาหนะ หรือนำพาหนะไปยังที่ใดที่หนึ่งตามที่จำเป็นเพื่อการตรวจ (มาตรา ๓๐)

ง. การเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว

ก) คนต่างด้าวซึ่งจะเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวได้จะต้องเข้ามาเพื่อการตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การปฏิบัติหน้าที่ทางทูต หรือกงสุล การปฏิบัติหน้าที่ทางราชการ การท่องเที่ยว การเล่นเกม กีฬา ธุรกิจ การลงทุนที่ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้อง การลงทุน หรือการอื่นที่เกี่ยวกับการลงทุน ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน การศึกษาดูงาน การปฏิบัติหน้าที่ สื่อมวลชนและการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ หรือฝึกสอนในสถาบันการค้นคว้า หรือสถาบันการศึกษา ในราชอาณาจักร (มาตรา ๓๔)

ข) คนต่างด้าวที่เข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวจะได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักร ภายใต้เงื่อนไขที่อธิบดี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งอธิบดีมอบหมายกำหนด และอยู่ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาที่กฎหมายอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรไว้ (มาตรา ๓๕)

ค) คนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หากมีพฤติการณ์ที่สมควรเพิกถอนการอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักร หรือคณะกรรมการมีอำนาจเพิกถอนการอนุญาตนั้นได้ (มาตรา ๓๖)

ฆ) คนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวจะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ไม่ประกอบอาชีพ หรือรับจ้างทำงาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตตามกฎหมาย พักอาศัย ณ ที่ที่ได้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่กรณีที่อยู่ในราชอาณาจักรเกินเก้าสิบวัน (มาตรา ๓๗)

ง) เจ้าบ้าน เจ้าของ หรือผู้ครอบครองเคหสถาน หรือผู้จัดการโรงแรม ซึ่งรับคนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเข้าพำนักอาศัย จะต้องแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ ที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่คนต่างด้าวเข้าพำนักอาศัย (มาตรา ๓๘)

จ. การเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร

ก) รัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดจำนวนคนต่างด้าวซึ่งจะมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรเป็นรายปี แต่มิให้เกินประเทศละหนึ่งร้อยคนต่อไป และสำหรับคนไร้สัญชาติมิให้เกินห้าสิบคนต่อปี (มาตรา ๔๐)

ข) คนต่างด้าวจะเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการและด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรี (มาตรา ๔๑)

ค) คนต่างด้าวที่นำเงินตราต่างประเทศเข้ามาลงทุนในราชอาณาจักรเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสิบล้านบาท เมื่อคณะกรรมการพิจารณาแล้วไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการโดยความ

เห็นชอบของรัฐมนตรีจะอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้นั้นมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรนอกเหนือจากจำนวนคนต่างด้าวที่ รัฐมนตรีประกาศตามมาตรา ๔๐ ก็ได้ (มาตรา ๔๐)

ฅ) ห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรหากพบว่า

(ก) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลไทย หรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ เว้นแต่กรณีความผิดลหุโทษ ประมาท หรือความผิดที่ยกเว้นไว้ในกฎกระทรวง

(ข) เป็นผู้ไม่สามารถประกอบหาเลี้ยงชีพได้เพราะกายพิการ หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (มาตรา ๔๔)

(ค) คนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรจะต้องขอรับใบสำคัญ ถิ่นที่อยู่จากอธิบดี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งอธิบดีมอบหมายไว้เป็นหลักฐานภายในสามสิบวัน (มาตรา ๔๗)

ง) การส่งคนต่างด้าวกลับออกไปนอกราชอาณาจักร

(ก) คนต่างด้าวซึ่งเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรแล้ว ภายหลังปรากฏว่าเป็นบุคคล ซึ่งมีพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามมาตรา ๑๒ (๓) หรือ (๔) หรือเป็นบุคคลตามมาตรา ๑๒ (๑๐) หรือไม่ปฏิบัติตาม ที่คณะกรรมการกำหนด หรือเป็นผู้ที่มีลักษณะต้องห้าม หรือผู้ที่ได้รับโทษ ให้อธิบดีเสนอเรื่องไปยัง คณะกรรมการเพื่อพิจารณาเพิกถอนการอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร ถ้าเห็นควรเพิกถอน การอนุญาตให้เสนอรัฐมนตรีสั่งเพิกถอนต่อไป (มาตรา ๕๓)

(ข) คนต่างด้าวผู้ใดเข้ามาหรืออยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการอนุญาต สิ้นสุด หรือถูกเพิกถอนแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่จะส่งตัวคนต่างด้าวผู้นั้นกลับออกไปนอกราชอาณาจักรก็ได้ (มาตรา ๕๔)

(๓) บทบัญญัติที่คุ้มครองประชาชน

ก. โทษทางอาญา

ก) ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๑ หรือมาตรา ๑๘ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน สองปีและปรับไม่เกินสองหมื่นบาท (มาตรา ๖๒)

ข) ผู้ใดนำหรือพาคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักร หรือกระทำการอันเป็นการอุปการะ หรือช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกแก่คนต่างด้าวให้เข้ามาในราชอาณาจักร โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท (มาตรา ๖๓)

ค) ผู้ใดรู้ว่าคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ให้เข้าพักอาศัย ซ่อนเร้น หรือช่วยด้วยประการใดๆ เพื่อให้คนต่างด้าวผู้นั้นพ้นจากการจับกุม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท (มาตรา ๖๔)

ฅ) คนต่างด้าวผู้ใดอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการอนุญาตสิ้นสุด หรือถูกเพิกถอน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๘๑)

ข. บทคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ

ก) ในการกักตัวคนต่างด้าวตามมาตรา ๑๙ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจกักตัวเท่าที่จำเป็นต่อพฤติการณ์แห่งกรณี แต่ห้ามมิให้กักตัวไว้เกินสี่สิบแปดชั่วโมง ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นจะยืดเวลาเกินก็ได้ แต่มิให้เกินเจ็ดวัน และให้พนักงานเจ้าหน้าที่บันทึกเหตุจำเป็นในการยืดเวลาให้ปรากฏ และหากยังมีเหตุจำเป็นต้องกักตัวคนต่างด้าวเพิ่มเติม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการกักตัวคนต่างด้าวผู้นั้นไว้ต่อไป ซึ่งศาลอาจสั่งให้มีอำนาจกักตัวไว้เท่าที่จำเป็นครั้งละไม่เกินสิบสองวัน หรือสั่งให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยเรียกประกัน หรือเรียกประกันและหลักประกันก็ได้ (มาตรา ๒๐)

ข) กรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่พบว่าคนต่างด้าวซึ่งมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๒ เข้ามาในราชอาณาจักร พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คนต่างด้าวนั้นกลับออกไปนอกราชอาณาจักร โดยคนต่างด้าวดังกล่าวอาจอุทธรณ์คำสั่งต่อรัฐมนตรีและถ้ารัฐมนตรีมิได้มีคำสั่งภายในเจ็ดวันนับแต่วันยื่นอุทธรณ์ ให้ถือว่ารัฐมนตรีมีคำสั่งว่าคนต่างด้าวผู้นั้นไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้เข้ามาในราชอาณาจักรตามมาตรา ๑๒ (มาตรา ๒๒)

ค) คนต่างด้าวซึ่งถูกเพิกถอนการอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรตามมาตรา ๓๖ มีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการโดยยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำสั่งของอธิบดี และให้ทำตามแบบและเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๓๖ วรรคสอง)

๒) สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒

(๑) ความมุ่งหมายของกฎหมาย

ก. พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๕ โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งบทบัญญัติบางเรื่องไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานจัดการประชากรของประเทศ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๘ รับทราบรายงานและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปตามมาตรา ๓๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (แผนปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม) โดยสภาปฏิรูปแห่งชาติมีข้อเสนอให้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นฉบับหนึ่งที่เสนอให้แก้ไขปรับปรุงในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ประโยชน์จากข้อมูลทะเบียนราษฎร ตามมาตรา ๑๕ วรรคสาม การกำหนดเลขประจำตัวประชาชนตามมาตรา ๑๖ และการจดทะเบียนคนเกิดที่สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลไทยตามมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง

ค. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประชุมหารือขอราชการกับอธิบดีกรมการปกครอง และมีดำริให้แก้ไขปัญหาเรื่องการออกเลขประจำบ้านและการจัดทำทะเบียนบ้านชั่วคราวให้กับบ้านที่สร้างบุกรุกที่สาธารณะ ที่ป่าสงวน และที่ดินของราชการ

(๒) สรุปลักษณะสำคัญของกฎหมาย พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒

ก. แก้ไขบทนิยามคำว่า “บ้าน” ให้มีความชัดเจนและครอบคลุมถึงสิ่งที่ยังสร้างขึ้นอย่างอื่น ซึ่งสามารถใช้เป็นที่อยู่ประจำด้วย (แก้ไขมาตรา ๔)

ข. แก้ไขเพิ่มเติมเรื่องการเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล การทะเบียนราษฎร เพื่อประโยชน์ในการบริหารกิจการบ้านเมือง (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๕ วรรคสาม)

ค. แก้ไขเพิ่มเติมเรื่องการกำหนดให้เลขประจำตัวประชาชนกับบุคคลที่เกิดต่างประเทศ และได้จดทะเบียนคนเกิดกับนายทะเบียนประจำสถานเอกอัครราชทูต หรือสถานกงสุลไทย (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๖)

ฅ. เพิ่มเติมเรื่องการจดทะเบียนการเกิดสำหรับเด็กซึ่งถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน และเด็กที่ไม่ปรากฏบุพการีในสถานสงเคราะห์ที่ไม่สามารถพิสูจน์สถานการณเกิดได้ (เพิ่มเติม มาตรา ๑๙/๒) และให้ใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นกับเด็กในลักษณะเดียวกันที่ไม่ได้อยู่ในการอุปการะของสถานสงเคราะห์ด้วย

ง. แก้ไขเพิ่มเติมการทะเบียนราษฎรในต่างประเทศ โดยให้นายทะเบียนประจำสถานเอกอัครราชทูต หรือสถานกงสุลไทย สามารถปฏิบัติงานทะเบียนราษฎรได้มากกว่าการจดทะเบียนคนเกิดและคนตาย และให้บริการครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง)

จ. แก้ไขเพิ่มเติมเรื่องการแจ้งย้ายที่อยู่ให้มีความชัดเจน สามารถบังคับใช้กฎหมายได้จริง อย่างเหมาะสม และเกิดความสะดวกรวดเร็วขึ้น (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๓๐)

ฉ. แก้ไขเพิ่มเติมเรื่องการกำหนดให้เลขประจำบ้าน การจัดทำทะเบียนบ้าน และทะเบียน บ้านชั่วคราวสำหรับบ้านเพื่อการอยู่อาศัยและอาคารเพื่อการใช้สอยในลักษณะอื่น ให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๓๔)

ช. เพิ่มเติมเรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำหนดเลขประจำบ้าน สำหรับที่ปลูกสร้างในที่ดิน สาธารณะ หรือใช้ที่ดินประเภทอื่นที่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ (เพิ่มเติมมาตรา ๓๔/๑) โดยไม่ใช้บังคับกับบ้านที่ได้รับการกำหนดเลขประจำบ้านไปแล้วก่อนมีกฎหมายฉบับนี้

(๓) บทบัญญัติที่คุ้มครองประชาชน พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นบทบัญญัติคุ้มครองและก่อให้เกิดสิทธิแก่ประชาชนเพิ่มขึ้นหลายประการ และไม่มีบทบัญญัติที่กระทบสิทธิประชาชน ดังนี้

ก. การจำแนกบ้าน ประเภทบ้านให้ชัดเจน และรองรับที่อยู่อาศัยลักษณะใหม่ๆ เพื่อให้ประชาชน สามารถขอเลขประจำบ้าน และทะเบียนบ้านได้ง่ายขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการติดต่อขอรับบริการจากรัฐ หรือเอกชน

ข. ทำให้การเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนราษฎรให้ส่วนราชการและหน่วยงานรัฐใช้ปฏิบัติหน้าที่กระทำได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ช่วยลดความซ้ำซ้อนและประหยัดงบประมาณ และทำให้ประชาชน ได้รับการบริการที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

ค. คนไทยและคนต่างด้าวที่จัดทำทะเบียนไว้ในประเทศไทย หากไปต่างประเทศและคลอดบุตรก็สามารถจดทะเบียนการเกิด ได้รับเลขประจำตัวประชาชน และมีรายการในฐานข้อมูลทันที และเพิ่มการให้บริการงานทะเบียนในต่างประเทศขึ้น

ข. เป็นการแก้ไขปัญหาเด็กซึ่งถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน และเด็กที่ไม่ปรากฏบุพการี ให้ได้รับการจดทะเบียนการเกิด ซึ่งเป็นต้นเรื่องของการใช้สิทธิต่างๆ และลดปัญหาบุคคลไร้สถานะในประเทศไทย

ง. เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการแจ้งย้ายที่อยู่ให้มีความคล่องตัวมากขึ้น และแก้ไขปัญหาการแจ้งย้ายลอย (แจ้งย้ายออกแต่ไม่ย้ายเข้าบ้านหลังใด)

จ. เป็นการคุ้มครองสิทธิประชาชนส่วนรวมและป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะ และที่ดินอื่นที่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานรัฐ เพื่อปลูกสร้างบ้าน หรืออาคารเพื่อการอื่น และมาขอกำหนดเลขประจำบ้าน และทะเบียนบ้าน

๓) สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(๑) การได้สัญชาติไทย

มาตรา ๗ บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

(๑) ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

(๒) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นบุคคลตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคหนึ่ง

มาตรา ๗ ทวิ ผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดามารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทยถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมาย หรือบิดาซึ่งมิได้มีการสมรสกับมารดา หรือมารดาของผู้นั้นเป็น

(๑) ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษ เฉพาะราย

(๒) ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว หรือ

(๓) ผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ในกรณีที่เห็นสมควรรัฐมนตรีจะพิจารณาและสั่งเฉพาะรายให้บุคคลตามวรรคหนึ่งได้สัญชาติไทยก็ได้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

ให้ถือว่าผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยซึ่งไม่ได้สัญชาติไทยตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง เว้นแต่จะมีการสั่งเป็นอย่างอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๘ ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทยถ้าขณะที่เกิดบิดาหรือมารดาเป็น

(๑) หัวหน้าคณะผู้แทนทางทูต หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางทูต

(๒) หัวหน้าคณะผู้แทนทางกงสุล หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางกงสุล

(๓) พนักงาน หรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ

(๔) คนในครอบครัวซึ่งเป็นญาติอยู่ในความอุปการะ หรือคนใช้ซึ่งเดินทางจากต่างประเทศมาอยู่กับบุคคลใน (๑) (๒) หรือ (๓)

มาตรา ๙ หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงการอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี

มาตรา ๑๐ คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

- (๑) บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ
- (๒) มีความประพฤติดี
- (๓) มีอาชีพเป็นหลักฐาน
- (๔) มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี
- (๕) มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๑ บทบัญญัติในมาตรา ๑๐ (๔) และ (๕) มิให้นำมาใช้บังคับ ถ้าผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย

(๑) ได้กระทำความดีความชอบเป็นพิเศษต่อประเทศไทย หรือได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ทางราชการซึ่งรัฐมนตรีเห็นสมควร

(๒) เป็นบุตรหรือภริยาของผู้ซึ่งได้แปลงสัญชาติเป็นไทย หรือของผู้ได้กลับคืนสัญชาติไทย

(๓) เป็นผู้ได้เคยมีสัญชาติไทยมาก่อน

มาตรา ๑๒ ผู้ใดประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ถ้าผู้ประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยตามวรรคหนึ่งมีบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายไทย และบุตรนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยให้แก่บุตรพร้อมกับตนได้ โดยบุตรนั้นได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๐ (๑) (๓) (๔) และ (๕)

การอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรีเมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรอนุญาตให้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ให้ผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยปฏิญาณตนว่าจะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศไทย ผู้แปลงสัญชาติเป็นไทยชอบที่จะขอหนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

(๒) การกลับคืนสัญชาติไทย

มาตรา ๒๓ บรรดาบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ถูกถอนสัญชาติไทย ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ข้อ ๑ และผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทย ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ข้อ ๒ รวมถึงบุตรของบุคคลดังกล่าว ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับและไม่ได้สัญชาติไทย ตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ถ้าบุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่จริงในราชอาณาจักรไทยติดต่อกันโดยมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และเป็นผู้มีความประพฤติดี หรือทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม หรือประเทศไทย ให้ได้สัญชาติไทยตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เว้นแต่ผู้ซึ่งรัฐมนตรีมีคำสั่งอันมีผลให้เป็นผู้มีสัญชาติไทยแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

เมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ผู้มีคุณสมบัติตามวรรคหนึ่ง ยื่นคำขอลงรายการสัญชาติในเอกสารการทะเบียนราษฎรต่อนายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่น ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรแห่งท้องที่ที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาในปัจจุบัน

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : ประชาชนที่อยู่ในประเทศแต่ไม่เป็นคนไทย

๑/๘

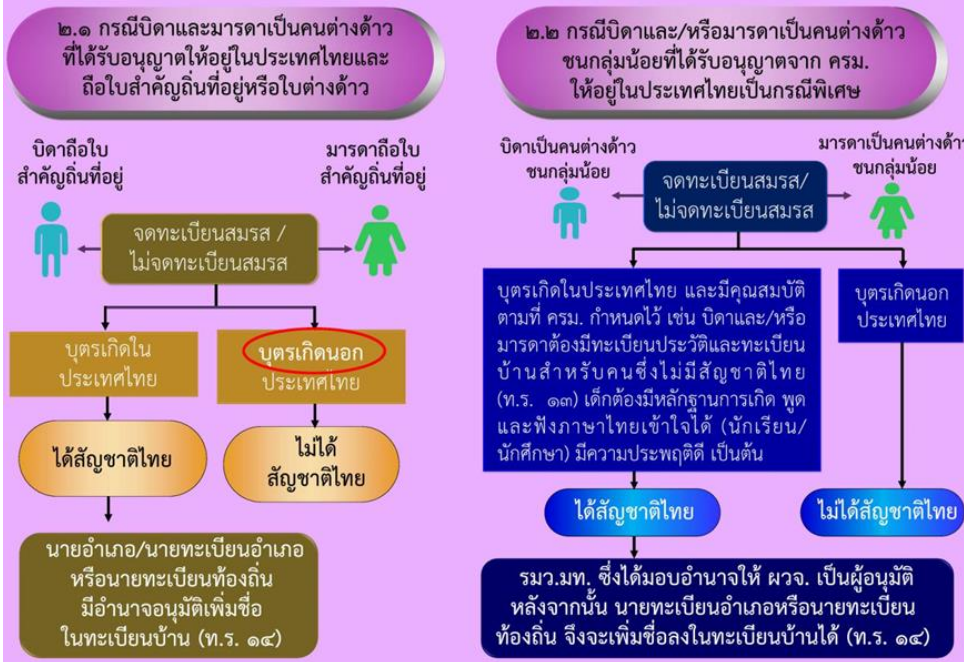
“...ประชาชนที่อยู่ในประเทศเขามิมานานแล้ว แต่ก็ไม่เป็นคนไทย คือเขาไม่ถือว่าเป็นคนไทยแท้จริง เขาอยู่และเกิดในเมืองไทย แต่ก็ไม่ได้รับประโยชน์ของความเป็นไทย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติเหมือนกัน เพราะว่า ถ้าหากว่ามีคนอยู่ในเมืองไทยและก็มีค่าน้อยใจมาก ไม่มีใครเอาใจใส่ ก็จะทำให้ความมั่นคงของประเทศด้อยไป...”

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

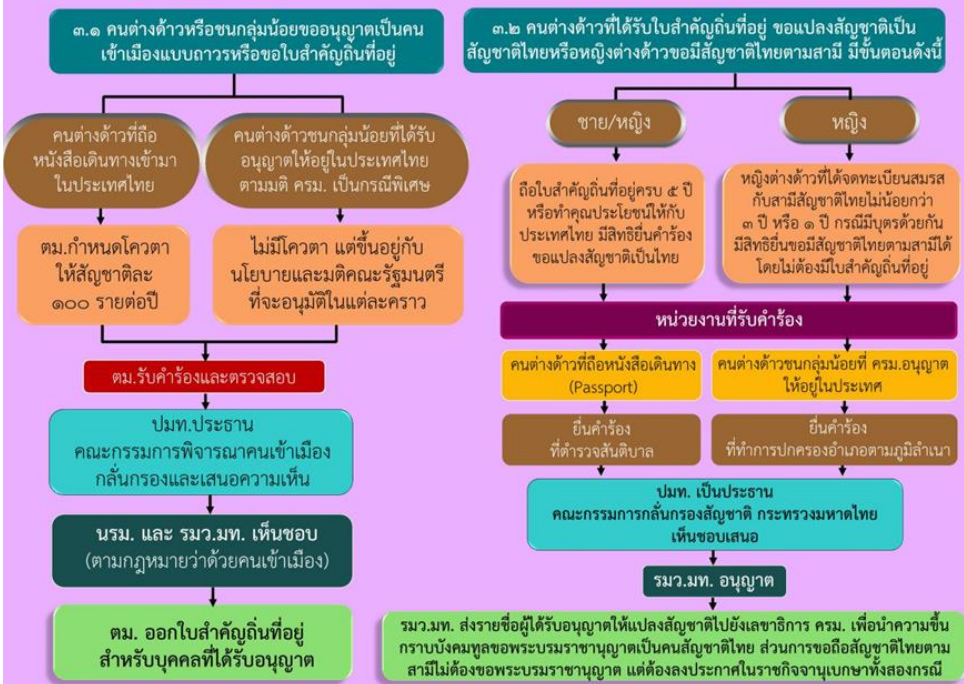
แผนภูมิหลักการและวิธีการได้สัญชาติไทย

๒. การขอมี/การได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดนที่กฎหมายว่าด้วยสัญชาติกำหนดเงื่อนไขไว้

๓. การขอแปลงสัญชาติจากสัญชาติอื่นเป็นสัญชาติไทย มีขั้นตอนดังนี้

**แผนภูมิการได้สิทธิในสัญชาติไทยของบุคคลธรรมดา
ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม**

ตารางวิเคราะห์การได้สัญชาติเบื้องต้น

-ตารางการวิเคราะห์สัญชาติเบื้องต้น <http://www.bora.dopa.go.th/nationclinic/>

ข้อมูลของผู้ตรวจ			ข้อมูลของบิดา			ข้อมูลของมารดา			สถานภาพ	เกณฑ์การได้
เลขประเภทบุคคล	วันเดือนปีเกิด	สถานที่เกิด	เลขประเภทบุคคล	สัญชาติ	สถานที่เกิด	เลขประเภทบุคคล	สัญชาติ	สถานที่เกิด	สมรสบิดา	สัญชาติ
๕๖๗๘๐๐๐	ไม่มีเงื่อนไข	ไทย	๑๒๓๔๕ ๘ กลุ่ม ๘๔	ไทย	-	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๒)
๕๖๗๘๐๐๐	ไม่มีเงื่อนไข	นอกไทย	๑๒๓๔๕ ๘ กลุ่ม ๘๔	ไทย	-	-	-	-	สมรส	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
๖๗๘๐๐๐	> ๒๗/๒/๕๑	ไทย	๘ กลุ่ม ๗๓	ไทย	-	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๒)
		นอกไทย	๘ กลุ่ม ๗๓	ไทย	-	-	-	-	สมรส	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
๕๖๗๘๐๐๐	ไม่มีเงื่อนไข	ไทย	-	-	-	๑๒๓๔๕	ไทย	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
		นอกไทย	-	-	-	๘ กลุ่ม ๘๔	-	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
๖๗๘๐๐๐	> ๒๗/๒/๕๑	ไทย	-	-	-	๘ กลุ่ม ๗๓	ไทย	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
		นอกไทย	-	-	-	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๗ (๑)
๖๗๘๐๐๐	> ๒๕/๒/๓๕	ไทย	๖ กลุ่ม ๕๐ - ๗๒	-	นอกไทย	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๗ ทวิ
			๐ กลุ่ม ๘๔	-	นอกไทย	-	-	-	-	ไม่ได้ไทย (ไม่มีมติ ครม.)

-ตารางการวิเคราะห์สัญชาติเบื้องต้น 2 <http://www.bora.dopa.go.th/nationclinic/>

ข้อมูลของผู้ตรวจ			ข้อมูลของบิดา			ข้อมูลของมารดา			สถานภาพ	เกณฑ์การได้
เลขประเภทบุคคล	วันเดือนปีเกิด	สถานที่เกิด	เลขประเภทบุคคล	สัญชาติ	สถานที่เกิด	เลขประเภทบุคคล	สัญชาติ	สถานที่เกิด	สมรสบิดา	สัญชาติ
๖๗๘๐๐๐	> ๒๕/๒/๓๕	ไทย	-	-	-	๖ กลุ่ม ๕๐ - ๗๒	-	นอกไทย	-	ไทย ตาม ม.๗ ทวิ
			-	-	-	๖ กลุ่ม ๐๐ - ๔๔	-	นอกไทย	-	ไม่ได้ไทย (ไม่มีมติ ครม.)
			-	-	-	๐ กลุ่ม ๘๔	-	-	-	ไม่ได้ไทย (ไม่มีมติ ครม.)
๖๗๘๐๐๐	< ๒๖/๒/๓๕	ไทย	-	-	-	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๒๓
๖๗๘๐๐๐	๒๖/๒/๓๕ ถึง ๒๗/๒/๕๑	ไทย	๖๗๘๐๐๐	-	ไทย	-	-	-	-	ไทย ตาม ม.๒๓
๖๗๘๐๐๐	๒๖/๒/๓๕ ถึง ๒๗/๒/๕๑	ไทย	-	-	-	๖๗๘๐๐๐	-	ไทย	-	ไทย ตาม ม.๒๓
๕๖๗๘๐๐๐	ไม่มีเงื่อนไข	นอกไทย	-	-	นอกไทย	-	-	นอกไทย	-	ไม่ได้ไทย

การได้สัญชาติไทยตาม พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๗ ทวิ (ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๓)

- ประเภทบุคคลของบุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยและอาศัยอยู่เป็นเวลานาน กลุ่มที่มีเชื้อสายไทย
 - เป็นชนกลุ่มน้อย กลุ่ม (๑) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ที่อพยพเข้ามาก่อนและหลัง ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๐
 - ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย ที่อพยพเข้ามาก่อนและหลัง ๔ มีนาคม ๒๕๑๔ (๓) ชาวลาวภูเขอพยพ
- ประเภทบุคคลของบุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยและอาศัยอยู่เป็นเวลานาน กลุ่มที่ไม่มีเชื้อสายไทย
 - เป็นชนกลุ่มน้อย กลุ่ม (๑) ชาวเขม ๔ ฝ่าย (๒) บุคคลบนพื้นที่สูง/ชุมชนบนพื้นที่สูงที่อพยพเข้ามาก่อนและหลัง ๓ ตุลาคม ๒๕๒๔ (๓) อดีตทหารจีนคนชาติ (๔) จีนฮ่ออพยพพลเรือน (๕) จีนฮ่ออิสระ (๖) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า (๗) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า (๘) ชาวเวียดนามอพยพ (๙) ชาวลาวอพยพ (๑๐) เมปาลอพยพ (๑๑) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มาลายา (๑๒) ไทยลี้ภัย (๑๓) มังถักกระบอกที่ท่าประโชน (๑๔) ผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวกัมพูชา
- ประเภทคนไร้รากเหง้า กรณีเกิดในประเทศไทย ๕. ประเภทบุคคลที่หาก่อนประโชนแต่ประเทศ กรณีเกิดในประเทศไทย

นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติสำหรับคนไร้รัฐไร้สัญชาติของประเทศไทย

เนื่องจากปัญหาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่สำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำทะเบียนราษฎรไว้นั้นมีสภาพของปัญหาแตกต่างกัน เช่น บางกลุ่มไม่มีเอกสารทางทะเบียน บางกลุ่มได้เดินทางเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นเวลานานแล้วแต่ไม่มีสิทธิอาศัยตามกฎหมาย ในขณะที่บางกลุ่มเพิ่งเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถใช้สิทธิต่างๆ ตามกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดไว้ได้ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบาย มาตรการ และวิธีการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติของคนไร้รัฐไร้สัญชาติกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

การแก้ไขปัญหาบุคคลที่ไม่มีเอกสารทะเบียนราษฎร

โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้นำทะเบียนสามารถจัดทำทะเบียนราษฎรให้กับคนไร้รัฐไร้สัญชาติได้เหมือนประชาชนไทยทั่วไป ดังนี้

๑. การรับแจ้งการเกิดหรือจดทะเบียนการเกิดและออกสูติบัตรให้กับคนที่เกิดในราชอาณาจักรไทย ทุกคนไม่ว่าบิดามารดาของเด็กจะเป็นคนต่างด้าวประเภทใด มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่ก็ตาม

๒. การจัดทำทะเบียนประวัติคนไร้รัฐไร้สัญชาติตามมติคณะรัฐมนตรี และตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร (มาตรา ๓๘ วรรคสอง)

๓. การจัดทำบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยและบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

๔. การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิอาศัยในประเทศไทย เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ซึ่งมีสถานะเป็นคนที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายสามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้อย่างถูกต้อง รัฐบาลจึงได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ออกมติคณะรัฐมนตรีให้คนไร้รัฐไร้สัญชาติสามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้โดยถูกต้อง ได้แก่

๔.๑ การผ่อนผันให้กลุ่มคนไร้รัฐไร้สัญชาติซึ่งมีสถานะเป็นคนที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายได้สิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เป็นการชั่วคราวในระหว่างรอการดำเนินการในเรื่องต่างๆ เช่น การดำเนินการให้สถานะบุคคล หรือรอการส่งกลับประเทศเดิมตามข้อตกลงระหว่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดเขตพื้นที่ควบคุมการอยู่อาศัยโดยใช้เขตจังหวัดที่คนต่างด้าวได้จัดทำทะเบียนประวัติไว้เป็นเขตควบคุม และกำหนดเงื่อนไขการสิ้นสุดสิทธิอาศัยตามที่ได้รับอนุญาต เช่น การกระทำผิดกฎหมายที่มีโทษจำคุก หรือการกระทำที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศก็จะหมดสิทธิการอาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกต่อไป

๔.๒ การให้คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ตามมติคณะรัฐมนตรีได้รับสถานะเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย (ขอใบสำคัญถิ่นที่อยู่) ซึ่งครั้งหลังสุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ กำหนดหลักเกณฑ์ให้กลุ่มคนไร้รัฐไร้สัญชาติบางกลุ่มได้รับสิทธิในการเป็นคนเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายมีถิ่นที่อยู่ถาวร ดังนี้

๔.๒.๑ กลุ่มชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องเป็นผู้ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ภายในวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยต้องได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีชื่อในทะเบียนบ้าน

๔.๒.๒ เด็กนักเรียน นักศึกษา จะต้องเป็นผู้ที่เข้ามาในประเทศไทย ภายในวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยต้องได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๕๒ และเรียนจบปริญญาตรี ภายในวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘

๔.๒.๓ คนไร้รากเหง้า จะต้องเป็นผู้ที่เข้ามาในประเทศไทย ภายในวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยต้องได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒ และต้องมีหนังสือรับรองความเป็นคนไร้รากเหง้าจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๕. การแก้ไขปัญหาเรื่องสัญชาติสำหรับบุตรของคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ และ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายกรณีขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานะของบุคคลนั้นๆ ซึ่งเป็นตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนี้

๕.๑ กรณีบุคคลที่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทย ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ รวมถึงบุตรของคนเหล่านี้ที่เกิดในประเทศไทยจนถึงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ และไม่ได้รับสัญชาติไทยเนื่องจากบิดามารดาถูกถอนสัญชาติสามารถยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านได้ตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ.๒๕๕๑ โดยเป็นอำนาจของนายอำเภอเป็นผู้อนุมัติซึ่งคนเหล่านี้ถือว่าเป็นคนที่มีสัญชาติตามกฎหมายอยู่แล้ว

๕.๒ กรณีคนที่เกิดในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย หรือเข้ามาอยู่ชั่วคราว ให้สามารถขอมีสัญชาติไทยจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้เป็นการเฉพาะราย หรือเป็นการทั่วไป ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด (มาตรา ๗ ทวิ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ.๒๕๕๑) ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันที่มี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติหลักเกณฑ์การให้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปให้แก่กลุ่มคนไร้รัฐไร้สัญชาติ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙) โดยบุคคลที่สามารถขอมีสัญชาติไทย ประกอบด้วย

๕.๒.๑ บุตรของชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีเงื่อนไขว่าบิดาหรือมารดาที่เป็นชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มชาติพันธุ์ จะต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปี นับถึงวันที่บุตรยื่นคำขอมีสัญชาติไทย และจะต้องมีทะเบียนประวัติที่ทางราชการได้จัดทำไว้แล้ว (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้เปิดให้มีการจัดทำทะเบียนประวัติชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ครั้งสุดท้าย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยจะต้องเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ภายในวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๒)

๕.๒.๒ คนที่เกิดในประเทศไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวอื่นที่ไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเรียนต่อเนื่องในประเทศไทยจนจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี จากสถาบันการศึกษาในประเทศไทย แต่ถ้าจบการศึกษาจากสถาบันในต่างประเทศจะต้องเป็นกรณีที่ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานของรัฐ ส่วนเด็กนักเรียนนักศึกษาที่ยังเรียนไม่จบปริญญาตรีแต่มีความจำเป็นต้องได้สัญชาติไทย กรณีนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน จึงจะขอสัญชาติไทยได้

๕.๒.๓ เด็กนักเรียนนักศึกษาที่เป็นคนไร้รากเหง้ามีเงื่อนไขว่าจะต้องเกิดและอาศัยอยู่ต่อเนื่องในประเทศไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี และต้องมีหนังสือรับรองความเป็นคนไร้รากเหง้าที่ออกให้โดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงจะขอสัญชาติไทยได้

นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อเป็นการลดขั้นตอนการพิจารณาอนุมัติสัญชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงได้มอบอำนาจการพิจารณาอนุมัติเกี่ยวกับสัญชาติสำหรับผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยไปให้นายอำเภอเป็นผู้พิจารณาแทน กรณีผู้ขอมีสัญชาติไทยมีอายุไม่เกิน ๑๘ ปีบริบูรณ์ และมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้พิจารณาแทน กรณีผู้ขอมีสัญชาติไทยมีอายุเกิน ๑๘ ปีขึ้นไป

การแก้ไขปัญหาลิทธิมนุษยชนที่จำเป็น นอกเหนือจากการได้รับสถานะบุคคล ตามกฎหมาย

กลุ่มคนไร้รัฐไร้สัญชาติในประเทศไทยมิได้ประสบแต่ปัญหาเฉพาะเรื่องสถานะบุคคลเท่านั้น แต่เมื่อกลุ่มคนเหล่านี้มีสถานะบุคคลไม่ชัดเจน จึงทำให้เสียสิทธิในเรื่องอื่นๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตด้วย รัฐบาลปัจจุบันที่มีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จึงได้กำหนดนโยบาย ผ่านมติคณะรัฐมนตรีให้กลุ่มคนไร้รัฐไร้สัญชาติในประเทศไทยได้รับสิทธิที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่

๑. ด้านการรักษาพยาบาล : มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ อนุมัติให้กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบการรักษาพยาบาลคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ กลุ่มที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล และกลุ่มที่อยู่ระหว่างการพิสูจน์ สัญชาติของนายทะเบียนเพื่อการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน โดยรัฐบาลอุดหนุนงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายต่อหัว ให้ทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

๒. ด้านการศึกษา : มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เกี่ยวกับการศึกษา ๒ ประการ คือ

๒.๑ ให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกแห่งรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยทุกคนเข้าศึกษาเล่าเรียน และเมื่อเรียนจบแล้วจะต้องออกหลักฐานรับรองผลการเรียนให้ทุกราย

๒.๒ รัฐบาลอุดหนุนงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายต่อหัวให้เท่ากับเด็กสัญชาติไทยสำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน ซึ่งรัฐบาลชุดปัจจุบันได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ ด้านการประกอบอาชีพ : มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาการทำงานของคนต่างด้าวให้คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลทำงานได้ทุกประเภทงาน

๒.๔ ด้านสิทธิอาศัยและการเดินทาง : รัฐบาลได้ผ่อนผันให้บุคคลกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ เป็นการชั่วคราวเพื่อรอการกำหนดสถานะ หรือส่งกลับประเทศเดิมตามข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยกำหนดให้อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ การเดินทางออกนอกเขตจังหวัดดำเนินการได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากนายอำเภอท้องที่ที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนา และหากมีเหตุจำเป็นตามกฎหมายก็สามารถย้ายเปลี่ยนแปลงจังหวัดได้

๒.๕ ด้านการก่อตั้งครอบครัว : ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ คือ การจดทะเบียนสมรสกับการรับบุตรบุญธรรม โดยมักจะถูกนายทะเบียนปฏิเสธการดำเนินการ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือสั่งการเพื่อชักชวนความเข้าใจเรื่องดังกล่าวแล้วว่า นายทะเบียนสามารถจดทะเบียนสมรสให้กับบุคคลดังกล่าวได้ ตามกฎหมาย อีกทั้งคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีคำวินิจฉัยแจ้งไปยังกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สรุปว่าคณะกรรมการรับบุตรบุญธรรมสามารถอนุญาตให้จดทะเบียนรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยเป็นบุตรบุญธรรมได้

คนบนพื้นที่ราบสูง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เริ่มจัดทำทะเบียนบ้านของชนกลุ่มน้อยที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามตะเข็บชายแดนไทยบนพื้นที่ราบสูงในจังหวัดต่างๆ ๒๐ จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา น่าน ลำพูน ลำปาง แพร่ ตาก เพชรบูรณ์ เลย พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร กาญจนบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบูรณ์ ภาษาราชการเรียกว่า “บุคคลบนพื้นที่สูง” หรือ “ชาวเขา” ทะเบียนบุคคลที่นับจดชนกลุ่มน้อยเรียกว่า “ทร. ๑๓” เริ่มต้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เพื่อใช้สำหรับคนที่ได้สัญชาติไทยแล้วถูกถอนสัญชาติไปตามประกาศคณะปฏิวัติที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ และบุคคลที่เกิดมาแล้วไม่ได้สัญชาติไทยเพราะบิดามารดาเข้าเมืองมาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยชนกลุ่มน้อยกลุ่มที่อพยพเข้ามาและอาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานจนผสมกลมกลืน ประมาณ ๒ แสนคนเศษ ได้รับสัญชาติไทยเป็นจำนวนมากแล้ว เหลือเพียงกลุ่มที่อพยพเข้ามาภายหลัง ประมาณ ๕ แสนคน ได้แก่ (๑) กลุ่มที่มีปัญหาการส่งกลับได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ บัตรสี และบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสัญชาติไทย (สำรวจในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๔๒) (๒) กลุ่มที่มีปัญหาการส่งกลับได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ และบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน (สำรวจในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๑) โดยบางส่วน กรม. มีมติรับรองสถานะให้อยู่อาศัยอย่างถาวร และบางส่วนได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวเพื่อรอการแก้ไขปัญหา ภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล (มติ กรม. ๑๘ ม.ค. ๒๕๔๘) และหลักเกณฑ์การกำหนดสถานะ ๑๘ กลุ่ม ยกเว้นมอแกน (มติ กรม. เมื่อวันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๕๓) ซึ่งภาครัฐให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบทะเบียนประวัติและความถูกต้องของตัวบุคคล นำไปสู่การพิจารณากำหนดสถานะให้เป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายหรือให้ได้รับสัญชาติไทยภายใต้กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่กำหนด

๑. บัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย

บัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยเป็นเอกสารทะเบียนราษฎรอีกประเภทหนึ่งที่นายทะเบียนออกให้กับคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยเพื่อเป็นหลักฐานสำหรับใช้แสดงตนเพื่อการพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล โดยยุคก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๗ บัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยจะเป็นบัตรกระดาษเคลือบด้วยพลาสติกที่ไม่มีวัสดุป้องกันการปลอมแปลง ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียกกันว่าบัตรชนกลุ่มน้อย โดยชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มจะได้บัตรประจำตัวที่มีสีแตกต่างกัน เช่น ญวนอพยพจะเป็นบัตรสีขาวขอบน้ำเงิน จีนฮ่ออพยพจะเป็นบัตรสีเหลือง จีนฮ่ออิสระจะเป็นบัตรสีส้ม ลาวอพยพจะเป็นบัตรสีฟ้า เนปาลอพยพจะเป็นบัตรสีเขียว ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าจะเป็นบัตรสีชมพู ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยจะเป็นบัตรสีเหลืองขอบน้ำเงิน ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชาจะเป็นบัตรสีขาวยุคแรก บุคคลบนพื้นที่สูงจะเป็นบัตรสีฟ้า เป็นต้น

ปัจจุบันบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยจะมีอยู่ ๒ แบบ ได้แก่ (๑) บัตรพลาสติกที่มีสีชมพูทั้งด้านหน้าและด้านหลัง นายทะเบียนจะออกให้กับคนต่างด้าวที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทย (มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือมีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ท.ร. ๑๔) และคนต่างด้าวที่ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นกรณีพิเศษ เช่น ชนกลุ่มน้อย แรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา (มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ท.ร. ๑๓ หรือทะเบียนประวัติ ท.ร. ๓๘)

๒. การกำหนดเลขประจำตัว

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่คณะกรรมการรับรองสถานะให้อาศัยอยู่ถาวร ได้แก่

๑.๑ กลุ่มที่มีเลขขึ้นต้นในบัตรประจำตัวบุคคล เลข ๓ และ ๔ ที่เข้าเมืองโดยชอบ
ได้สิทธิอาศัยถาวร (พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๕๒) ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๑๔

๑.๒ กลุ่มที่มีเลขขึ้นต้นในบัตรประจำตัวบุคคล เลข ๕ และ ๘ เป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมือง
โดยชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิอาศัยถาวร ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๑๔

สำหรับกลุ่มที่ ๑ สามารถออกนอกพื้นที่ได้โดยไม่ต้องขอใบอนุญาตออกนอกพื้นที่

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มที่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวเพื่อรอกระบวนการแก้ปัญหา

๒.๑ กลุ่มที่มีปัญหาการส่งกลับซึ่งได้รับการสำรวจทำทะเบียนประวัติและบัตรสี/
บัตรประจำตัวผู้ไม่ใช่สัญชาติไทยเพื่อการควบคุมและอยู่ระหว่างการแก้ปัญหา

๒.๑.๑ กลุ่มที่มีเลขขึ้นต้นในบัตรประจำตัวบุคคล เลข ๖ เป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมือง
โดยชอบด้วยกฎหมายในลักษณะชั่วคราว (ม.๑๒, ๑๓, ๓๔, ๓๕ พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๕๒) และคนต่างด้าว
ที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ม. ๑๗ พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒) ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๑๓

๒.๑.๒ กลุ่มที่มีเลขขึ้นต้นในบัตรประจำตัวบุคคล เลข ๗ เป็นบุตรคนต่างด้าวที่
เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายในลักษณะชั่วคราวที่เกิดในประเทศไทย (ม.๑๒, ๑๓, ๓๔, ๓๕ พ.ร.บ. คนเข้าเมือง
พ.ศ.๒๕๒๒) และบุตรคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เกิดในประเทศไทย (ม.๑๗ พ.ร.บ.
คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒) ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๑๓

๒.๒ กลุ่มที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มี
สถานะทางทะเบียนภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลเฉพาะกลุ่มต่อไปนี้

๒.๒.๑ กลุ่มนักเรียนในสถานศึกษาที่รับสวัสดิการจากรัฐบาลด้านการศึกษามี
เลขขึ้นต้นด้วยเลข ๐ ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๓๘ ก

๒.๒.๒ กลุ่มไร้รากเหง้า มีเลขขึ้นต้นในบัตรประชาชน เลข ๐ ประเภททะเบียน
ราษฎร ท.ร. ๓๘ ก

๒.๓ กลุ่มคนที่ทำประโยชน์ให้กับประเทศ มีเลขขึ้นต้นในบัตรประชาชน เลข ๐
ประเภททะเบียนราษฎร ท.ร. ๓๘ ก ในกลุ่ม ๒.๒ เลขประจำตัวหลักที่ ๖ และ ๗ จะต้องเป็นเลข ๘๙
ตัวอย่างเช่น ๐-๕๐๐๔-๘๘๐๒๒-๔๕-๓ และในการขอขึ้นทะเบียนจะต้องมีแบบสำรวจเพื่อจัดทำทะเบียน
สำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน (แบบ ๘๙) ที่ระบุประเภทตาม (๑) หรือ (๒) หรือ (๓) เท่านั้น

สำหรับกลุ่มที่ ๒ กรณีออกนอกพื้นที่ต้องขอใบอนุญาตออกนอกพื้นที่

**ประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เรื่อง กำหนดงานที่ให้คนต่างด้าว
ตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑**

ประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เรื่อง กำหนดงานที่ให้คนต่างด้าว ตามมาตรา ๑๒
แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำได้ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๙ กำหนดให้

งานที่คนต่างด้าวตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำได้ ๒๗ รายการ ดังนี้

- (๑) งานช่างซ่อมจักรยาน
- (๒) งานช่างประกอบและซ่อมเบาะรถ
- (๓) งานช่างประกอบและซ่อมตัวถังรถ
- (๔) งานช่างประกอบและซ่อมท่อไอเสียรถ
- (๕) งานช่างบัดกรีโลหะแผ่นด้วยมือ
- (๖) งานช่างไม้เครื่องเรือน
- (๗) งานช่างไม้ก่อสร้างอาคาร
- (๘) งานเลื่อยไม้ในโรงงานแปรรูปไม้
- (๙) งานช่างปูน
- (๑๐) งานช่างทาสี
- (๑๑) งานช่างประกอบและซ่อมประตูหน้าต่าง
- (๑๒) งานช่างติดตั้งมุ้งลวด
- (๑๓) งานช่างย้อมผ้า
- (๑๔) งานช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ยกเว้นการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี
- (๑๕) งานซักรีดเสื้อผ้า
- (๑๖) งานทำสวนผักและผลไม้
- (๑๗) งานเลี้ยงสัตว์ ยกเว้นงานเลี้ยงไหม
- (๑๘) งานขายปลีกสินค้าที่มีใช้เวชภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพยนตร์ อาวุธปืน หรือวัตถุระเบิด และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครื่องอะไหล่
- (๑๙) งานขายอาหารหรือเครื่องดื่ม
- (๒๐) งานผลิตอาหารหรือเครื่องดื่ม
- (๒๑) งานช่างประกอบและซ่อมรองเท้า
- (๒๒) งานช่างซ่อมนาฬิกา ปากกา และแว่นตา
- (๒๓) งานช่างลับมีด และของมีคมอื่นๆ
- (๒๔) งานช่างทำกรอบรูป
- (๒๕) งานช่างเครื่องทอง เครื่องเงิน หรือเครื่องโลหะมีค่าอื่นๆ
- (๒๖) งานช่างทอผ้าไหมพรมและทอผ้าด้วยมือ ยกเว้นงานทอผ้าไหม และงานทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเส้นไหม
- (๒๗) งานกรรมกร

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการที่คนต่างด้าวจะทำงานใดได้นั้น มีเงื่อนไขอยู่ ๒ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง เป็นคนต่างด้าวที่ถูกเนรเทศตามกฎหมายว่าด้วยการเนรเทศ ซึ่งได้รับการผ่อนผันให้ไปประกอบอาชีพ ณ ที่แห่งใด แทนการเนรเทศ หรืออยู่ในระหว่างรอการเนรเทศ หรือเป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองและอยู่ในระหว่างรอการส่งกลับออกนอกราชอาณาจักร หรือเป็นคนต่างด้าวโดยผลของการถูกถอนสัญชาติ ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ หรือตามกฎหมายอื่น หรือเป็นคนต่างด้าวที่เกิดในราชอาณาจักรแต่ไม่ได้รับสัญชาติไทย ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

ประการที่สอง งานที่คนต่างด้าวจะทำงานได้นั้นจะต้องเป็นงานเฉพาะที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้คืองานที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เรื่อง กำหนดงานที่ให้คนต่างด้าว ตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำได้ซึ่งกำหนดไว้ ๒๗ รายการ

ปัญหาและสาเหตุของความไร้สัญชาติ

สาเหตุแห่งความไร้รัฐหรือไร้สัญชาติมีสาเหตุดังนี้ คือ

๑. ปัญหาความไร้รัฐและความไร้สัญชาติมีความหลากหลายทั้งสาเหตุและปรากฏการณ์ แนวคิดและวิธีการแก้ไขจึงมีความหลากหลาย มีความเป็นไปได้มากที่จะร้องขอให้รัฐให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแก่คนไร้รัฐ แต่มีความเป็นไปได้น้อยมากที่จะร้องขอให้รัฐให้สัญชาติแก่คนไร้รัฐ แต่มีความเป็นไปได้ที่จะร้องขอให้รัฐยอมรับให้สัญชาติแก่คนไร้สัญชาติที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐมานาน

๒. คนไร้รัฐคนไร้สัญชาติจำนวนไม่น้อยในหลายพื้นที่ศึกษาที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการไปซื้อบัตรประชาชนของคนอื่นมาใช้ หรือใช้บัตรประชาชนปลอม และในหลายกรณีที่ถูกจับได้และถูกเพิกถอนสิทธิในสถานะบุคคล แม้ผู้กระทำผิดจะถูกลงโทษ แต่ผู้ได้รับผลกระทบนั้นอาจไม่ใช่เพียงแค่มารดาของผู้ซื้อบัตรประชาชนของผู้อื่นมาใช้เท่านั้น แต่ยังสามารถส่งผลไปยังบุตรที่ยังเกิดในระหว่างที่มารดาสวมตัวบุคคลของคนอื่น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับมารดา ส่งผลถึงบุตรด้วย

๓. ปัญหาความไร้รัฐความไร้สัญชาติที่บุคคลประสบนั้นเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ แต่ความคับคั่งของปัญหาจำนวนไม่น้อยที่เกิดจากความไม่ยอมรับรู้ในกฎหมายและนโยบายที่มีอยู่และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความไร้รัฐความไร้สัญชาติให้แก่บุคคล ความไม่ยอมรับนั้นไม่หมายถึงถึง “ความไม่รู้” แต่ยังรวมถึงถึง “ความไม่ยอมรับรู้” ปัญหาที่เผชิญอยู่ จึงเป็นปัญหาที่เกิดจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีลักษณะติดลบกับคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติ

๔. ปัญหาความไร้รัฐความไร้สัญชาติเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่

๔.๑ ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาการให้สถานะบุคคลที่ขอด้วยกฎหมาย ซึ่งได้แก่ ความล่าช้าในกรณีการพิจารณาอนุมัติให้สถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่คนต่างด้าวที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย หรือการพิจารณาอนุมัติให้สัญชาติไทยกับบุตรที่เกิดจากบิดาและมารดาต่างด้าวที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย

๔.๒ ปัญหาคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติที่ตกหล่นจากทะเบียนราษฎร เพราะเจ้าหน้าที่รัฐไม่ยอมแจกบัตรและทะเบียนประวัติที่สำรวจแล้วให้กับคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติ จึงเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่คนไร้รัฐคนไร้สัญชาติต้องเผชิญ

๔.๓ ปัญหาเรื่องเอกสารที่เจ้าหน้าที่รัฐออกให้ขัดแย้งกันเอง

๔.๔ ปัญหาเรื่องข้อมูลตามปากคำของคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติกับเอกสารของทางราชการไม่ตรงกัน

๔.๕ ปัญหาเรื่องทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติ และ

๔.๖ ปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่รัฐขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานะบุคคลที่อาจนำไปสู่การปฏิเสธที่จะรับคำร้องเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๕. เกิดจากตัวของคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติ นอกจากปัญหาความไร้รัฐและไร้สัญชาติจะมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหมาแล้ว ปัญหาดังกล่าวยังมาจากตัวของคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติเองด้วย คือ ๑) การไม่ไปยื่นคำร้องเกี่ยวกับสถานะบุคคลเมื่อเจ้าหน้าที่เปิดรับคำร้องอันเนื่องมาจากความไม่รู้หรือการไม่รับทราบข้อมูล ๒) การไม่ติดตามความคืบหน้าภายหลังการดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อขอสถานะบุคคลตามกฎหมาย โดยเฉพาะกรณีของการขอสถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือการขอสัญชาติไทยตามมาตรา ๑๗ ทวิ วรรค ๒ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงไม่ทราบความคืบหน้าของคำร้องของตนว่าได้ดำเนินการไปถึงขั้นใดแล้ว ๓) การตกหล่นจากทะเบียนประวัติ หรือทะเบียนราษฎร ซึ่งยังเป็นปัญหาหนึ่งที่พบแต่ในปัจจุบันก็ลดน้อยลงมาก ทั้งนี้เพราะทางเจ้าหน้าที่รัฐได้พยายามทำการสำรวจหลายครั้ง เพื่อให้ครอบคลุมกับคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน และตกหล่นจากทะเบียนดังกล่าวให้มากที่สุด

แนวทางการแก้ไขปัญหาและการนำไปปฏิบัติของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

การริเริ่มพัฒนาผลงานและการนำไปใช้แก้ไขปัญหา

กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) ได้รับเรื่องร้องเรียนจำนวนมากเกี่ยวกับอาชญากร หรือคนต่างด้าว การกระทำความผิดสวมตัวทำบัตรประจำตัวประชาชนและเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎร โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมรู้เห็นเป็นใจให้ได้สัญชาติไทย จึงริเริ่มและดำเนินการ “โครงการอำนวยความสะดวกด้านความมั่นคง” ในมิติป้องกันอาชญากรรมคดีพิเศษ โดยการนำลักษณะสำคัญขององค์กร DSI คือ ความเชื่อมั่นของภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และ NGOs ที่มีต่อ DSI ซึ่งเป็นความสามารถในการดึงดูดและสร้างการมีส่วนร่วมโดยไม่ต้องบังคับ (Soft Power) โดยการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เกี่ยวข้องว่าการดำเนินการของ DSI เป็นการบูรณาการเพื่อให้การพิสูจน์สัญชาติมีความถูกต้อง รวดเร็ว ไม่มีความซ้ำซ้อน ด้วยการออกแบบนวัตกรรมการให้บริการแบบบูรณาการทำงานระหว่างสำนักทะเบียน DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอน ค้นหา ปรีกษา ดำเนินการ และติดตาม ซึ่งจะทำให้มีการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามผลลัพธ์ โดยหน่วยงานได้ริเริ่มดำเนินโครงการเอง ซึ่งภายในหน่วยงานไม่เคยมีมาก่อน และไม่ซ้ำกับรูปแบบงานบริการของหน่วยงานอื่นๆ ในประเทศ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน

หลักการและแนวคิดที่ใช้ในการออกแบบพัฒนาผลงาน

โครงการอำนวยความสะดวกด้านความมั่นคง มีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) และห้องปฏิบัติการนวัตกรรมภาครัฐ (Government Innovation Lab) โดยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการออกแบบการแก้ไขปัญหา เริ่มตั้งแต่การที่ DSI รับเรื่องร้องเรียนจะมีการสอบถามและค้นหาความจริงในประเด็นปัญหาเพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและข้อจำกัดของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง (Empathize) ประชุมปรึกษาหารือกับคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ผู้นำชุมชน NGOs สำนักทะเบียน สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อระบุข้อจำกัดหรือประเด็นของปัญหา (Define) นำผลของการปรึกษามากำหนดแนวคิดแก้ปัญหาแบบบูรณาการร่วมกัน (Ideate) แล้วนำแนวคิดที่ได้มาสร้างตัวแบบในการแก้ไขปัญหา (Prototype) โดยเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อมสูงสุดเพื่อนำตัวแบบในการแก้ปัญหาไปทำการทดสอบในพื้นที่เกิดปัญหา (Test) โดยได้นำนวัตกรรมการส่งมอบบริการ (Service Delivery Innovation) ซึ่งเป็นการให้บริการรูปแบบใหม่หรือที่แตกต่างไปจากเดิม (New or Different Way of Providing a Service) มีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เกิดการบริการหรือช่องทางการบริการใหม่ๆ เช่น การรับคำร้องผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์หรือแอปพลิเคชัน Mobile App หรือการประชุมรับฟังเรื่องร้องเรียนแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom Meeting หรือ Webex Meeting ทำให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนได้รับความสะดวก ไม่ต้องเสียเวลา และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

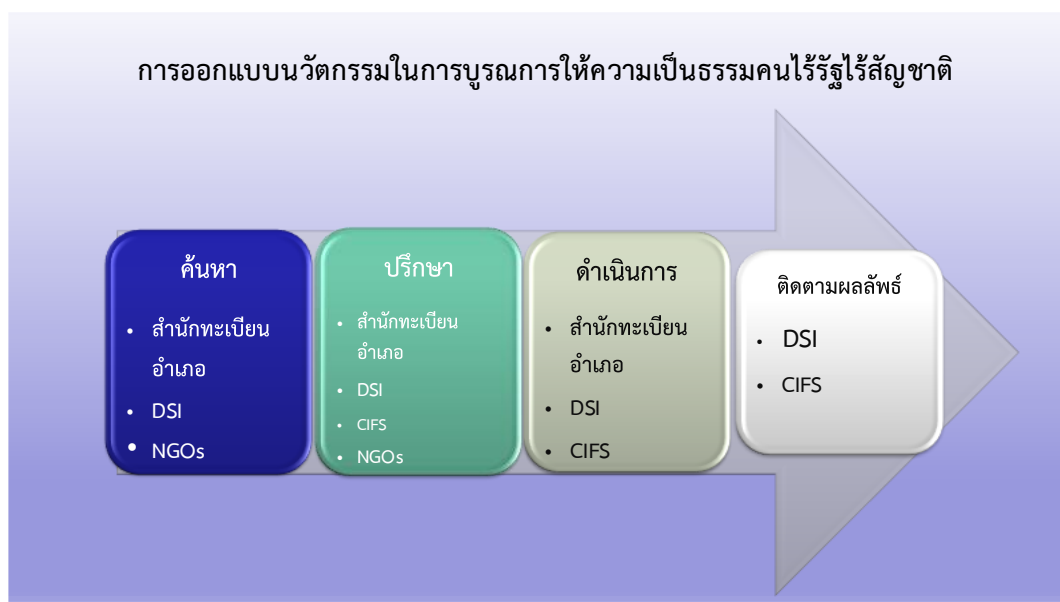
จากการออกแบบแนวคิดดังกล่าวทำให้ “ช่องว่างของปัญหา” คนไร้รัฐไร้สัญชาติได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม โดยบูรณาการร่วมกับสำนักทะเบียน สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs โดยดึงศักยภาพของประชาชน ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการภาครัฐ ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาให้เข้ามาร่วมคิดค้น (Co-Designer) และร่วมสร้างนวัตกรรมภาครัฐด้วยกัน (Co - Producer) เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาในระยะยาวให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เป็นนวัตกรรมการปรับปรุงบริการหรือการสร้างบริการใหม่ (New or Improved Service) โดยสร้างหน่วยบริการอำนวยความสะดวกเคลื่อนที่ (Justice Care at Home) มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการให้บริการประชาชนเชิงรุก ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม หรือยึดแนวคิดไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)

การนำ Gov Lab มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการให้บริการโดยการบูรณาการเพื่อลดช่องว่างของปัญหาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

วิธีการพัฒนาผลงาน

จากแนวคิด Gov lab นำมาสู่การออกแบบนวัตกรรมภาครัฐ ซึ่งเป็นต้นแบบของการลดช่องว่างของปัญหาในการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ โดยเลือกพื้นที่ในการทดสอบตัวต้นแบบในพื้นที่ ๔ อำเภอชายแดนจังหวัดตาก ประกอบด้วย อำเภออุ้มผาง อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด จากนั้นจึงขยายการดำเนินการไปยังพื้นที่อื่นๆ ในการบูรณาการกับหน่วยงานในสังกัดที่เกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการดำเนินการ ๔ ขั้นตอน และกำหนดบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑. ขั้นตอน “ค้นหา” คนไร้รัฐไร้สัญชาติ โดยบูรณาการข้อมูลจากสำนักทะเบียน DSI และ NGOs ในการนำคนไร้รัฐไร้สัญชาติเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติไทย โดยพิจารณาจากความพร้อมของสำนักทะเบียนในการให้บริการคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เพื่อลดปัญหาความไม่พร้อมและภาระงานให้กับสำนักทะเบียน

๒. ขั้นตอน “ศึกษา” เนื่องจากเงื่อนไขในการได้สัญชาติของคนไร้รัฐไร้สัญชาติอาจมีความแตกต่างกันตามกฎหมายและอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้อง หากจะปฏิบัติงานร่วมกันควรต้องมีประชุมหารือร่วมกันระหว่างสำนักทะเบียน DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs เพื่อร่วมกันออกแบบกระบวนการปฏิบัติงานและแนวทางการบูรณาการ เพื่อให้การทำงานไม่ซ้ำซ้อน ต่างคนต่างทำ มีการกลั่นกรองคนไร้รัฐไร้สัญชาติก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณา การสืบค้น การพิสูจน์พยานหลักฐานสำคัญ การตรวจพิสูจน์ DNA ประเด็นปัญหา แนวทางแก้ปัญหา การติดตามผลลัพธ์

๓. ขั้นตอน “ดำเนินการ” เพื่อสืบค้นหรือพิสูจน์พยานหลักฐาน โดย DSI จะเป็นหน่วยงานที่ช่วยตรวจทานประวัติและพฤติกรรมของคนไร้รัฐไร้สัญชาติในเบื้องต้นก่อน เพื่อนำมาจัดทำแผนผังความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โดยใช้โปรแกรมค้นหาข้อมูลส่วนบุคคล (DSI Smart Search) ดึงข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลของกรมการปกครองแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นเข้าสู่ฐานข้อมูล IBase แล้วใช้โปรแกรม I2 เชื่อมโยงข้อมูล

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ นอกจากนี้ยังมีการนำโปรแกรมการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งที่ดิน (DSI Map) มาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลและสร้างแผนผังตำแหน่งพิกัดการเกิด การอยู่อาศัย และการย้ายถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย เพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยตามหลักดินแดน ทั้งสองกรณีจะสร้างภาพข้อมูล (Data Visualization) และดำเนินการในขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสำนักทะเบียนมีข้อมูลในการพิจารณาที่ถูกต้อง ชัดเจน และให้บริการด้วยความรวดเร็วมากขึ้น

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องตรวจพิสูจน์เปรียบเทียบ DNA เพื่อหาความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและเครือญาติ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์จะให้บริการมาตรวจถึงในพื้นที่และไม่คิดค่าใช้จ่ายดำเนินการเมื่อเตรียมข้อมูล สืบค้นและพิสูจน์หลักฐานแล้ว สำนักทะเบียนจะดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานและสอบสวนปากคำ จนกระทั่งได้รับผลการตรวจพิสูจน์ก็สามารถพิจารณาให้สัญชาติได้ ไม่ต้องหยุดรอหลักฐาน ทำให้การดำเนินการมีความรวดเร็วและสามารถประเมินระยะเวลาเสร็จสิ้นได้

๔. ขั้นตอน “ติดตาม” ผลลัพธ์ โดย DSI และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ จะร่วมกันในการติดตามและประเมินผลลัพธ์ และหากพบปัญหาในระหว่างการดำเนินการจะได้ประสานงานสำนักทะเบียนเพื่อบูรณาการในการแก้ไขปัญหาต่อไป

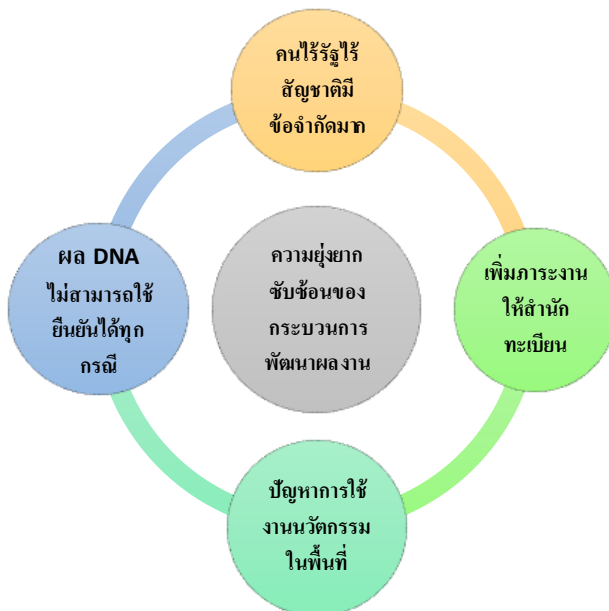
ความยุ่งยากซับซ้อนของกระบวนการพัฒนาผลงาน

๑. คนไร้รัฐไร้สัญชาติมีข้อจำกัดมาก จากการขาดความรู้ ความเข้าใจกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ ขาดพยานหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์สัญชาติ มีฐานะยากจนแต่ต้องมีค่าใช้จ่ายในตรวจพิสูจน์ DNA มีปัญหาด้านภาษาในการสื่อสาร อยู่ในพื้นที่ห่างไกล การติดต่อกับทางราชการต้องอาศัยผู้ชุมชนและกระบวนการพิสูจน์มีความยุ่งยากหลายขั้นตอน จึงขาดแรงผลักดันในการเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ

๒. เพิ่มภาระงานให้สำนักทะเบียน การนำคนไร้รัฐไร้สัญชาติเข้าสู่กระบวนการ ทำให้เจ้าหน้าที่รู้สึกหนักใจ เป็นภาระและขาดความมั่นใจในการพิจารณาให้สัญชาติว่าจะสามารถดำเนินการได้ตามกรอบระยะเวลา จึงต้องมีการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในการดำเนินงานร่วมกันว่าการช่วยเหลือสนับสนุนจาก DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs จะมีอย่างต่อเนื่อง

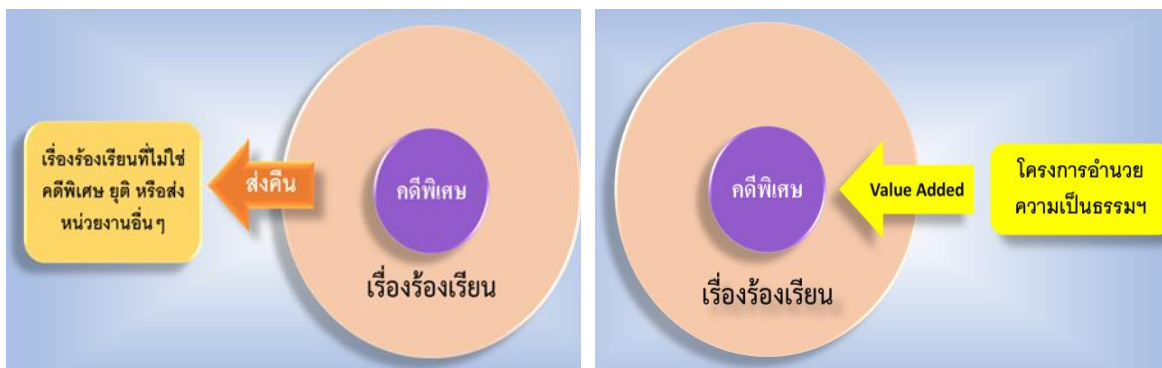
๓. ปัญหาการใช้นวัตกรรม DSI Smart Search , DSI Map จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลแต่ในระหว่างการปฏิบัติงานในบางพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลไม่มีสัญญาณ Internet ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงและวิเคราะห์ข้อมูลในบางพื้นที่ได้

๔. ผลจากการจับคู่ตรวจพิสูจน์ DNA ไม่สามารถยืนยันผล เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากหลักสายโลหิตได้ทุกกรณี เช่น กรณีตรวจเปรียบเทียบ พี่น้องร่วมบิดา (ต่างเพศ), ปู่กับหลานหญิง, พี่น้องชายของปู่กับหลานชาย ดังนั้น จึงต้องมีการคัดกรองจับคู่การตรวจเปรียบเทียบมาก่อนที่จะเก็บตัวอย่าง DNA

การนำผลงานไปสู่การปฏิบัติ

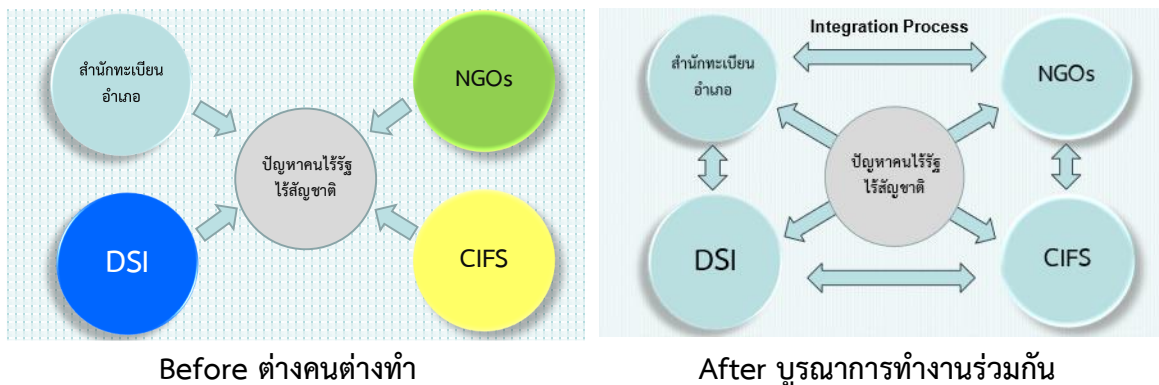
๑. มีการเพิ่มมูลค่างาน (Value Added) คำนึงถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน จากการศึกษากรอบ โดยนำเรื่องร้องเรียนที่ควรต้องส่งคืน จากเรื่องร้องเรียนที่ไม่ใช่คดีพิเศษ นำมาต่อยอดบูรณาการการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

Before ส่งคืนปัญหา

After เพิ่มมูลค่าในงาน

๒. ลดช่องว่างของปัญหาด้วยการบูรณาการ โดยนำหน่วยงาน องค์กร ผู้นำชุมชน และคนไร้รัฐไร้สัญชาติ มาออกแบบนวัตกรรมกรให้บริการร่วมกัน จนนำไปสู่การพิสูจน์สัญชาติด้วยความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

๓. นำนวัตกรรมมาใช้ในการให้บริการ โดยใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) การแลกเปลี่ยนฐานข้อมูล (Data Exchange) การสร้างภาพข้อมูล (Data visualization) มาใช้ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อพิสูจน์สัญชาติแทนการทำได้ด้วยมือ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและรวดเร็วในการให้บริการ

DSI จะเข้าไปดำเนินการตรวจสอบประวัติและพฤติกรรมของคนไร้รัฐไร้สัญชาติในเบื้องต้นก่อนเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ เพื่อนำมาจัดทำแผนผังความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งเดิมจะใช้โปรแกรมระบบทะเบียนราษฎร (AMI) ซึ่งออกแบบให้ใช้ได้แบบเงื่อนไขข้อจำกัด และเข้าไปตรวจสอบได้เพียงครั้งละหนึ่งราย ซึ่งต้องใช้เวลาในการสืบค้นมาก จากนั้นจึงนำข้อมูลมาเชื่อมโยงโดยใช้ความสามารถของคน ซึ่งทำให้ต้องใช้เวลามาก กรณีนี้ DSI ได้สร้างนวัตกรรม “โปรแกรมค้นหาข้อมูลส่วนบุคคล (DSI Smart Search)” โดยดึงข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลของกรมการปกครอง (Data Exchange) จากอัตลักษณ์ของคนไร้รัฐไร้สัญชาติครั้งละหลายๆ คน และสามารถค้นหาแบบมีเงื่อนไขถึงเครือญาติได้ จากนั้นจะนำข้อมูลเหล่านั้นเข้าสู่ “ระบบฐานข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นข่าวกรองที่มีคุณภาพ (IBase)” แล้วใช้ “โปรแกรมวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยง (I2)” เชื่อมโยงข้อมูลความสัมพันธ์ทางเครือญาติ แล้วนำมาสร้างภาพข้อมูล (Data Visualization) ซึ่งจะทำให้ข้อมูลถูกต้องแม่นยำและรวดเร็วกว่าการจัดทำแบบเดิมมาก

Before ทำด้วยมือ

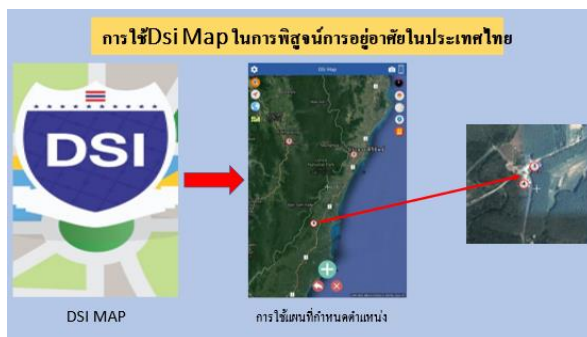

After ทำด้วย ระบบ Big Data , Data Exchange

การนำนวัตกรรม “โปรแกรมการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งที่ดิน (DSI Map)” มาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลและสร้างแผนผังตำแหน่งพิกัดการเกิด การอยู่อาศัย และการย้ายถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย โดยสร้างภาพข้อมูล (Data Visualization) เพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยตามหลักดินแดน โดยดำเนินการในขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติตามอำนาจหน้าที่ของสำนักทะเบียน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสำนักทะเบียนมีข้อมูลในการพิจารณาประกอบการสอบปากคำและใช้เป็นเอกสารอ้างอิงที่ ถูกต้อง ชัดเจน และให้บริการด้วยความรวดเร็วมากขึ้น

Before สอบปากคำ

After นำ IT มาจัดทำเป็น Data visualization

๔. มีการตรวจสอบประวัติและพฤติกรรมของคนไร้รัฐไร้สัญชาติเพิ่มเติมจากฐานข้อมูลทางคดี (DSI Data Warehouse) และระบบฐานข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นข่าวกรองที่มีคุณภาพ (IBase) เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาของเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียน โดยเฉพาะประวัติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมคดีพิเศษ เช่น ค้ามนุษย์ ยาเสพติด ฟอกเงิน ฉ้อโกงประชาชน นอมินี (Nominee) เป็นต้น

๕. ใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ พิสูจน์หาความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและเครือญาติ โดยการตรวจพิสูจน์เปรียบเทียบ DNA มาสนับสนุนหรือทดแทนการสอบปากคำ

Before สอบปากคำ

After ตรวจพิสูจน์ด้วย DNA

ผลผลิต ผลลัพธ์เชิงประจักษ์

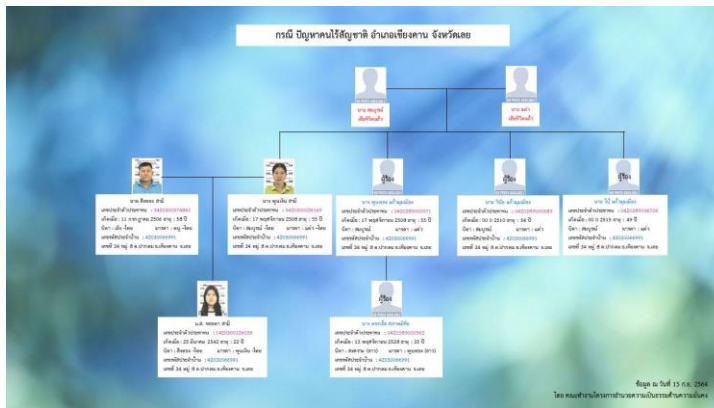
การประเมินผลผลิตจากการดำเนินการที่สะท้อนประโยชน์ของผลงานต่อผู้รับบริการ

๑. มีการถ่วงถ่วงก่อนพิจารณาให้สัญชาติ โดยออกแบบนวัตกรรมการให้บริการ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ค้นหา ปรึกษา ดำเนินการ ติดตามผลลัพธ์ ซึ่งมีวิธีการจัดการผลกระทบเชิงลบ วางแผนการป้องกัน และแก้ไขปัญหากรณีผู้ร้องขอสัญชาติซึ่งอาจมีเจตนาทุจริต อยากเข้าโครงการเพื่อให้ได้รับสัญชาติ โครงการฯ มีการบูรณาการประสานงานกัน (coordination) ทำงานด้วยกัน (cooperation) ร่วมมือกัน (collaboration) อย่างแท้จริง โดยจัดระบบให้มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างสำนักทะเบียน DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs เพื่อวางแผนร่วมกันตรวจสอบและนำเข้ากระบวนการตรวจคัดกรองในหลายขั้นตอน ซึ่งจะทำให้การดำเนินการมีความรวดเร็ว และไม่ซ้ำซ้อน

๒. มีการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ โดยมีจำนวนคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่ร้องขอสัญชาติและคู่เทียบที่เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติจากการบูรณาการของสำนักทะเบียน DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs จากพื้นที่อำเภออุ้มผาง ๖ ราย อำเภอท่าสองยาง ๑ ราย อำเภอแม่ระมาด ๖ ราย อำเภอแม่สะเรียง ๗๐ ราย อำเภออรัญประเทศ ๔ ราย อำเภอเชียงคาน ๕ ราย อำเภอบางสะพานน้อย ๔๕ ราย อำเภอสวนผึ้ง ๒ ราย และอำเภออมก๋อย ๓๖๐ ราย รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๔๙๙ ราย

๓. มีการใช้นวัตกรรม DSI SMART SEARCH ซึ่งเป็นระบบค้นหาข้อมูลบุคคลมาพัฒนาการให้บริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนคดีพิเศษ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการให้บริการโดยการค้นหาข้อมูลและประมวลข้อเท็จจริงเพื่อหาความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

เดิม เมื่อได้รับคำร้องเกี่ยวกับคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เจ้าหน้าที่จะสืบค้นข้อมูลจากระบบทะเบียนราษฎร (AMI) ซึ่งสามารถทำได้ครั้งละหนึ่งราย จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาเชื่อมโยงเป็นแผนผังเครือญาติ (Family Tree) โดยการใช้ Microsoft Power Point ในการจัดทำ ตัวอย่างดังภาพ

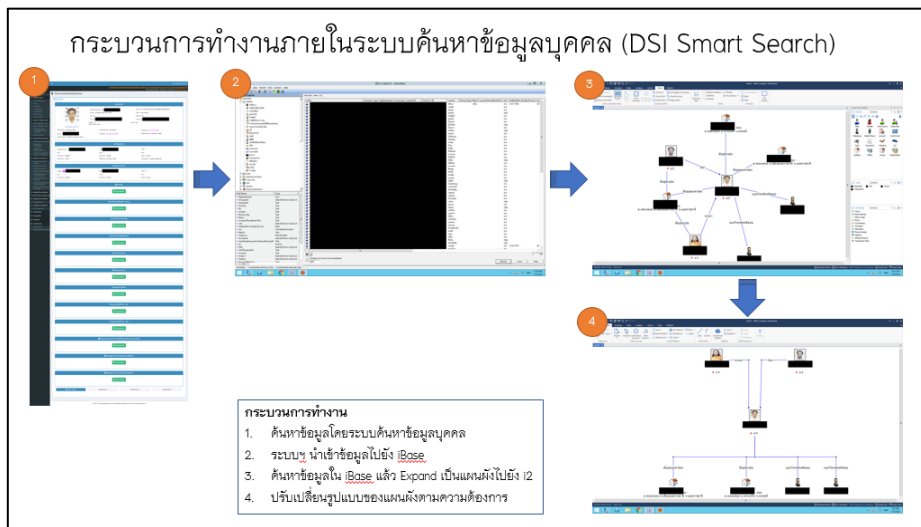

ปัจจุบัน DSI มีระบบค้นหาข้อมูลบุคคล DSI Smart Search ที่ได้พัฒนาต่อยอดมาจากโปรแกรมระบบทะเบียนราษฎร (AMI) แต่ระบบค้นหาข้อมูลบุคคล DSI Smart Search ที่พัฒนาต่อยอดขึ้น ทำให้สามารถค้นหาข้อมูลได้แบบรวมส่วน สามารถค้นหาได้ครั้งละหลายๆ ราย DSI จึงได้นำ DSI Smart Search มาประยุกต์ใช้ในการค้นหาข้อมูลบุคคลคนไร้รัฐไร้สัญชาติแล้วนำข้อมูลทั้งหมดที่มีความสัมพันธ์กันมาประมวลผลข้อเท็จจริง โดยจะนำเข้าข้อมูลไปยังระบบฐานข้อมูล iBase แล้วใช้โปรแกรม i2 ปรับเปลี่ยนรูปแบบการรายงานเป็นแผนผังเครือญาติ (Family Tree) ทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถเห็นภาพรวมความสัมพันธ์ของบุคคลนั้นได้โดยง่าย เพิ่มความสะดวก ลดขั้นตอนความยุ่งยาก มีความถูกต้องสูง นำไปใช้ประโยชน์ในการปรึกษาหารือ กำหนดประเด็นปัญหา และใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตัวอย่างดังภาพ

การพัฒนาระบบค้นหาข้อมูลบุคคล (DSI Smart Search) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ

เดิมโปรแกรม AMI สามารถทำงานได้ โดยแยกส่วนข้อมูล ต้องทำการค้นหามูลทีละส่วน แล้วนำมาประกอบกัน

ระบบค้นหาข้อมูลบุคคล (DSI Smart Search) สามารถค้นหาข้อมูลบุคคลเป้าหมาย แล้วนำข้อมูลทั้งหมดที่มีความสัมพันธ์กันมาแสดงภายในหน้าจอเดียว ทำให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถเห็นภาพรวมของบุคคลนั้นได้โดยง่าย

๔. การมีนวัตกรรม DSI Map พิสูจน์การเกิด การอยู่อาศัย และการย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย ของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ DSI ได้นำเครื่องมือ DSI Map มาพัฒนาเพื่อช่วยในการพิสูจน์กำหนดพิชิตการเกิด การอยู่อาศัย และการย้ายถิ่นฐานของของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เพื่อรวบรวมข้อมูลหลักฐานแสดงเป็น Data Visualization แล้วนำพิสูจน์การได้สัญชาติโดยหลักดินแดน เพื่อนำมาประกอบการสอบปากคำซึ่งเป็นระบบเดิม ซึ่งจะให้มองเห็นภาพการเกิด การอยู่อาศัย และการย้ายถิ่นฐานของของคนไร้รัฐไร้สัญชาติได้อย่างชัดเจน และพิจารณาได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม

พัฒนาการสร้างภาพข้อมูล (Data visualization) มาประกอบการสอบปากคำ

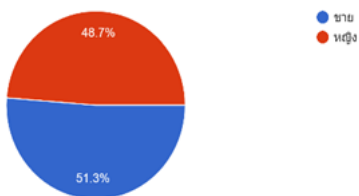
การประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินการที่สะท้อนความสำเร็จของผลงานต่อผู้รับบริการ

มีข้อมูลหรือการวัดผลลัพธ์ที่สะท้อนความสามารถในการแก้ไขปัญหา หรือความสำเร็จของผลงาน ต่อการรับบริการในขอบเขตพื้นที่ต่างๆ มีผลการวัดความพึงพอใจที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างความประทับใจและความสนใจ โดยแบบประเมินความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในโครงการอำนวยความสะดวก เป็นธรรมเนียมด้านความมั่นคง กรมสอบสวนคดีพิเศษ

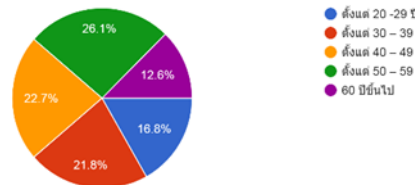
๑. การวัดความพึงพอใจ และ/หรือ ประเมินประสบการณ์ของผู้รับบริการที่มีต่อผลงานที่พัฒนาขึ้นที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างความประทับใจและความสนใจ โดย DSI เป็นผู้ออกแบบการประเมินความพึงพอใจจากผู้รับบริการ หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ภายหลังการให้บริการซึ่งมีจำนวนการสำรวจจนถึงขณะนี้ ๑๑๙ ราย ปรากฏผลโดยรวม ดังนี้

ด้านกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการ	มีความพึงพอใจในระดับ มากที่สุด เฉลี่ยคิดเป็น ๗๕.๐๐ %
ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	มีความพึงพอใจในระดับ มากที่สุด เฉลี่ยคิดเป็น ๗๘.๖๐ %
ด้านคุณภาพการปฏิบัติ	มีความพึงพอใจในระดับ มากที่สุด เฉลี่ยคิดเป็น ๗๓.๐๐ %

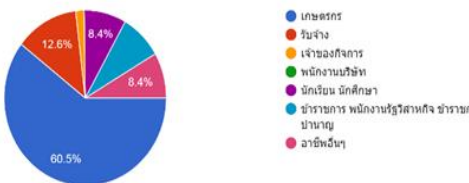
เพศ
ค่าตอบ 119 ข้อ

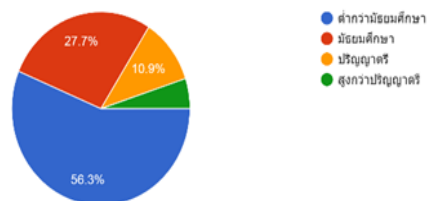
อายุ
ค่าตอบ 119 ข้อ

อาชีพ
ค่าตอบ 119 ข้อ

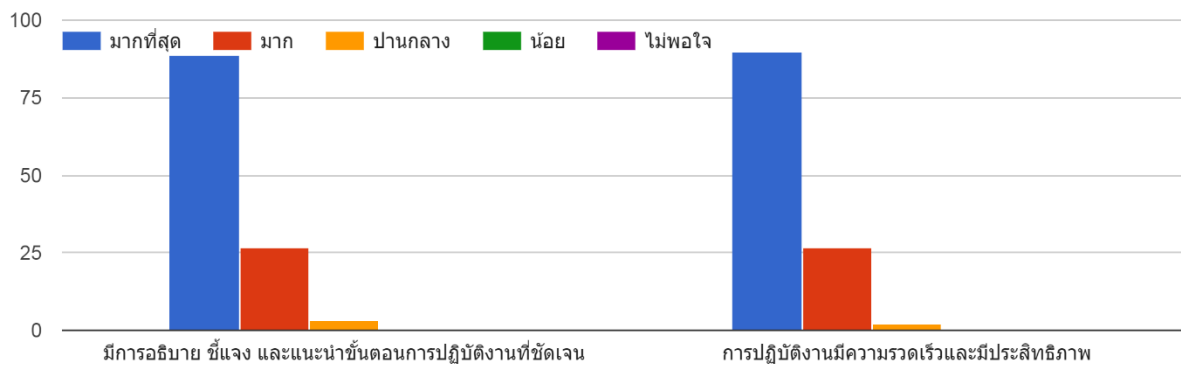

ระดับการศึกษา
ค่าตอบ 119 ข้อ

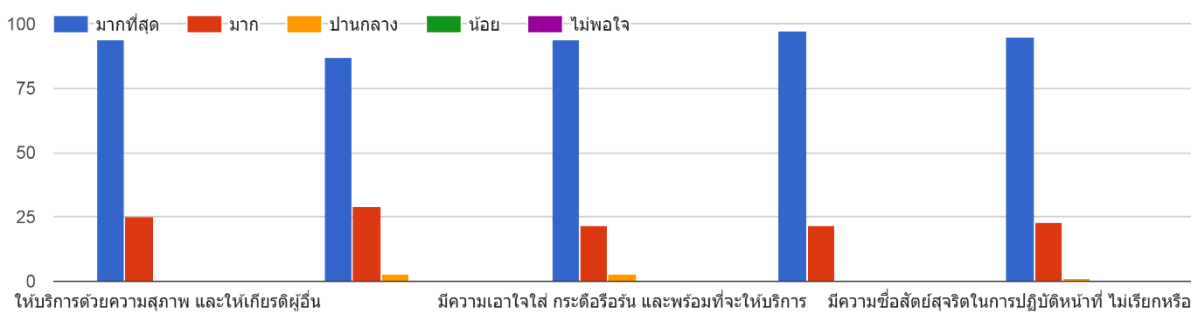

ความพึงพอใจต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ

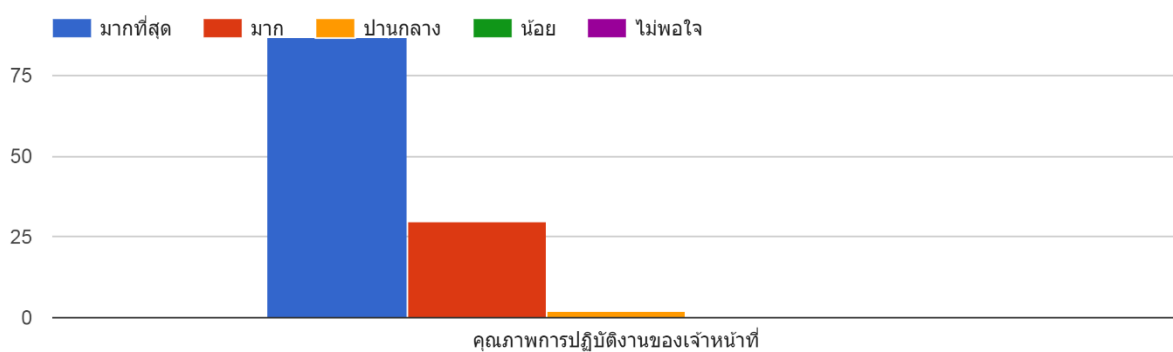
ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ

ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

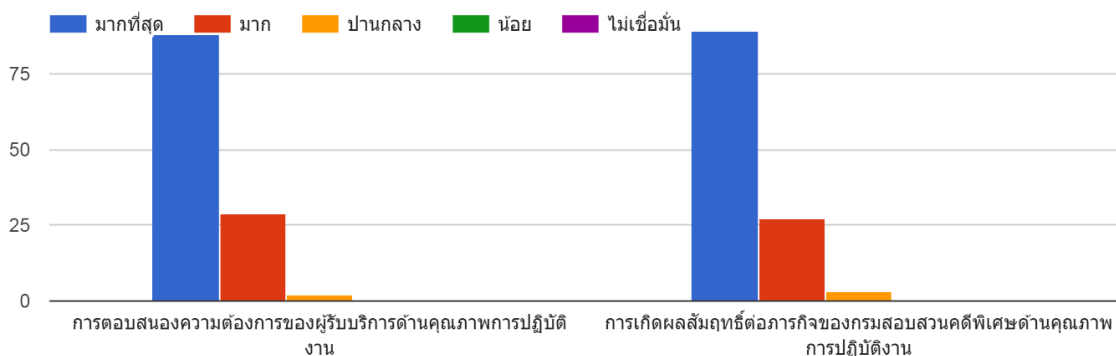

ด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน

ความเชื่อมั่นต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ

ด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน

๒. ข้อมูลหรือการวัดผลลัพธ์ที่สะท้อนความสามารถในการแก้ไขปัญหาหรือความสำเร็จของผลงานต่อผู้รับบริการในขอบเขตพื้นที่ต่างๆ ได้มากน้อยอย่างไร ความสำเร็จต่อสัดส่วนของกลุ่มผู้รับบริการ ความสำเร็จในพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานทั้งในระดับภูมิภาค และ/หรือ ระดับประเทศ

๒.๑ ค้นหาและตรวจสอบพบคนไร้รัฐไร้สัญชาติที่ “ตกสำรวจ” จนนำเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติจากโครงการอำนวยความสะดวกด้านความมั่นคง แล้วจำนวน ๔๔๙ ราย

๒.๒.๑ รอผลการพิจารณาแล้ว ๓๘๕ ราย คิดเป็น ๗๗.๑๕ %

๒.๒.๒ ได้รับสัญชาติแล้ว ๑๑๔ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๕ %

๒.๒ คนไร้รัฐไร้สัญชาติสามารถลดค่าใช้จ่ายจากการตรวจ DNA ทั้งจากค่าตรวจพิสูจน์ DNA และค่าเดินทาง เฉลี่ย ๘,๕๐๐ บาท/ราย เมื่อคิดรวมจากจำนวนที่เข้าสู่การตรวจพิสูจน์จำนวน ๔๔๙ ราย รวมเป็นค่าใช้จ่ายที่สามารถช่วยเหลือคนไร้รัฐไร้สัญชาติได้ทั้งสิ้น ๔,๒๔๑,๕๐๐ บาท

๒.๓ การดำเนินงานมีความรวดเร็ว ถูกต้อง เนื่องจากมีการระบบ IT เช่น Big Data , Data Exchange , Data Visualization มาใช้พัฒนาในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล แทนระบบเก่าที่ทำด้วยมือ โดยมีความรวดเร็วในการประมวลผลข้อมูลกว่าเดิมมาก เช่น ทำด้วยมือจะต้องใช้เวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง (๒๔๐ นาที) แต่เมื่อทำด้วยนวัตกรรมของ DSI จะใช้เวลาประมาณ ๒๐ นาที ซึ่งรวดเร็วขึ้น ๒๒๐ นาที/ราย หรือ ๑๒ เท่า และมีความถูกต้องในด้านข้อมูล ๑๐๐ %

๒.๔ การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์เกี่ยวช่องทางหลักสายโลหิต มีความถูกต้องน่าเชื่อถือ ๑๐๐ %

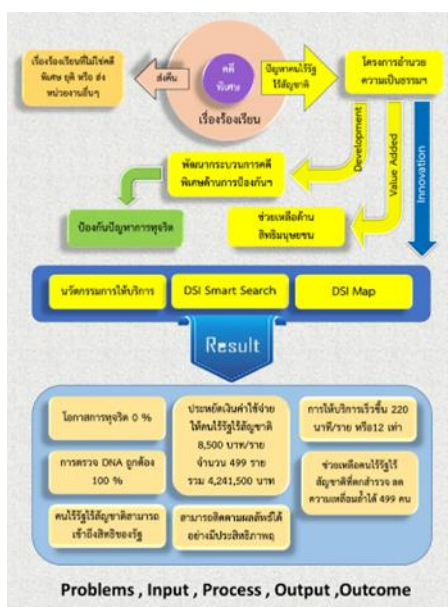
๒.๕ โอกาสในการทุจริตเท่ากับ ๐ % เนื่องจากมีการใช้ระบบ IT และการตรวจ DNA มาสนับสนุนการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

๒.๖ สามารถเข้าถึงสิทธิและระบบสวัสดิการของรัฐ จากการติดตามผู้ได้รับสัญชาติ จำนวน ๑๑๔ ราย พบว่าสามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขและระบบบริการสุขภาพ สามารถเข้าถึงการฉีดวัคซีนป้องกันโควิด ๑๙ คิดเป็น ๑๐๐ % เข้าถึงสิทธิและสวัสดิการคนพิการ ๒ ราย เข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ เข้าถึงสิทธิด้านการศึกษา สามารถเดินทางออกนอกพื้นที่อยู่อาศัยได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องขออนุญาต รวมถึงสามารถเข้าถึงสิทธิตามโครงการช่วยเหลือประชาชนจากรัฐในอนาคต

๒.๗ สามารถดำเนินการได้ตามกรอบระยะเวลากระบวนการพิจารณาสัญญาชาติให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลารวม ๙๗ วัน นับแต่วันรับคำร้องขอพิสูจน์สัญญาชาติ จากเดิมที่ในการปฏิบัติงานจริงเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติได้ตามกรอบเวลาได้ยากมาก

๒.๘ ลดช่องว่างของปัญหาด้วยการออกแบบนวัตกรรมการให้บริการร่วมกันระหว่างหน่วยงานองค์กร ผู้นำชุมชน และคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ต่างคนต่างทำ มาบูรณาการการทำงานและเสริมการทำงานร่วมกันโดยไม่เกิดความซ้ำซ้อน ความขัดแย้ง และความหวาดระแวงระหว่างกันในขณะที่ดำเนินงาน

๒.๙ สามารถติดตามผลลัพธ์จากการดำเนินการได้ เนื่องจากสำนักทะเบียน DSI สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และ NGOs มีการปรึกษาหารือ ประสานงาน และติดตามผลการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา

ผลกระทบเชิงบวก ประโยชน์ของผลงานต่อสังคมและประเทศ

๑. ผลกระทบเชิงบวก

ผลการดำเนินการตามโครงการอำนวยความสะดวกด้านความมั่นคง ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสภาพสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติและไม่ถูกกีดกันออกจากสังคม ลดความตึงเครียดทางสังคม ปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนและขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และผู้ได้รับสัญชาติสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานได้ เช่น ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุขและบริการสุขภาพ สวัสดิการรัฐ การประกอบอาชีพสามารถประกอบอาชีพได้ปกติ ไม่ถูกกีดกันหากเป็นคนต่างด้าว สามารถครอบครองทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย และเป็นของตนเองได้ตามกฎหมาย ประชาชน และ NGOs มีความเชื่อมั่นการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน และความคุ้มค่าการใช้จ่ายงบประมาณ รวมทั้งเป็นผลการดำเนินของประเทศไทยตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัด

การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination)

๒. การจัดการผลกระทบเชิงลบ

๒.๑ สามารถป้องกันปัญหาการทุจริตได้ ๑๐๐ % เนื่องจากเป็นการพิจารณาร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น ไม่มีการพิจารณาโดยลำพัง มีการใช้ระบบ IT มาใช้ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลเพื่อลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

๒.๒ ป้องกันบุคคลที่ไม่มีสิทธิเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสัญญาชาติได้ ๑๐๐ % เนื่องจากมีการตรวจสอบข้อมูลประวัติ และพฤติกรรมจากอัตลักษณ์ของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ โดยนำไปตรวจสอบจากฐานข้อมูลส่วนบุคคล ฐานข้อมูลประวัติพฤติกรรมจากฐานข้อมูลของ DSI (DSI Data Warehouse)

๒.๓ ความผิดพลาดจากการพิจารณาสัญญาชาติเกิดขึ้นได้น้อยมาก เนื่องจากมีการนำระบบ IT มาดำเนินการแทนการทำได้ด้วยคน

๒.๔ มีหลักประกันในการดำเนินการอย่างยั่งยืน เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในกระทรวงยุติธรรม คือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ภายใต้นโยบายยุติธรรมสร้างสุข เพื่อให้มีการร่วมกันบูรณาการทำงานอย่างต่อเนื่องต่อไป

ความยั่งยืนของโครงการ

การถ่ายทอดบทเรียนจากการพัฒนาผลงานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานและการวางแผนในการขยายผล

จากการดำเนินการตามโครงการฯ ได้มีการนำเสนอโครงการฯ ผ่านปลัดกระทรวงยุติธรรม และมีการเสนอแนวทางให้มีการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานตามโครงการฯ (SOP) จากนวัตกรรมการให้บริการตัวต้นแบบ (Prototype) เพื่อใช้ในการจัดการความรู้ (Knowledge Management) และบูรณาการการทำงานกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในโอกาสต่อไป เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวมีภารกิจหน้าที่โดยตรงเรื่องสิทธิมนุษยชน และมีหน่วยงานอยู่ในพื้นที่ สามารถประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ได้สะดวกรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา โดยจะพัฒนาการดำเนินการให้เป็นส่วนหนึ่งของ “นโยบายยุติธรรมสร้างสุข” ของกระทรวงยุติธรรมต่อไป

ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ

มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผลงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และมีผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่สนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ดังนี้

เป้าหมายที่ ๑๐ : Reduced inequalities ลดความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและระหว่างประเทศ

เป้าประสงค์ที่ ๑๐.๒ : ภายในปี ๒๐๓๐ เพิ่มศักยภาพและส่งเสริมทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยไม่คำนึงถึง อายุ เพศ ความพิการ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ กำเนิด ศาสนา หรือเศรษฐกิจ หรือสถานะอื่น ๆ

เป้าหมายที่ ๑๖ : Peace, justice and strong institutions ส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สนับสนุนสังคมที่สงบสุข และครอบคลุมสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จัดให้มีการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคน และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และมีความครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าประสงค์ที่ ๑๖.b : ส่งเสริมและบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เลือกปฏิบัติและนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทสรุปการแก้ปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติด้วยหลักนิติธรรม

ถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุงกฎหมายและอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องหลายครั้งตามสถานการณ์และหลักการของสิทธิมนุษยชน แต่การดำเนินการแก้ปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติก็ยังคงพบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่บ้าง ถึงแม้ว่าทางภาครัฐจะแสดงออกถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหา และมีภาคเอกชน NGOs เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ประสานงาน ผลักดัน ติดตาม แต่การแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติก็ยังคงพบปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง ดังนั้น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติมีความอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการดังนี้

๑. หากจะแก้ไขกฎหมายและอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคนไร้รัฐไร้สัญชาติในอนาคต ควรต้องนำหลักการเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐและหลักการสิทธิมนุษยชน มาบัญญัติอย่างสมดุล

๒. การบัญญัติอนุบัญญัติ หรือระเบียบ หลักเกณฑ์ ควรมีการดำเนินการโดยยึดหลักดังนี้

๒.๑ ต้องสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ด้านความมั่นคงของชาติและสิทธิมนุษยชน

๒.๒ มีความชัดเจน ไม่ต้องตีความ เพื่อลดการใช้ดุลพินิจและไม่เป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่ไปแสวงหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายจากคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

๒.๓ เคารพสิทธิของประชาชน ประชาชนต้องได้รับความสะดวกอย่างเหมาะสมไม่สร้างภาระให้กับประชาชน

๓. นโยบายของรัฐบาลมีส่วนสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ดังนั้น รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศควรจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ

๔. ในปัจจุบันภารกิจของเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียนมีปริมาณมากเกินกว่าจำนวนเจ้าหน้าที่ที่สามารถปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวกและบริการพี่น้องประชาชนและคนไร้รัฐไร้สัญชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่หรือบริหารจัดการโดยการจัดจ้างผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่งานมาเพิ่มเติม

๕. ปัจจุบันมีการระบุถึงกรอบระยะเวลาในการให้บริการเรื่องเกี่ยวกับงานทะเบียนราษฎรและสัญชาติไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ปรากฏชัดถึงการควบคุมเร่งรัดการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้า

๖. ควรมีการประสานงานกับภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนและผลักดันการแก้ไข ปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม รวมทั้งการปรับมุมมองการปฏิบัติงานว่า ภาครัฐและ ภาคเอกชน ที่เข้ามาดำเนินการในเรื่องการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ว่าเป็นการเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ไม่ใช่การเข้ามาแทรกแซง กีดกัน หรือตรวจสอบ

๗. ควรมีระบบและเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบการทุจริต งานทะเบียนราษฎรและสัญชาติ อย่างชัดเจน และเพียงพอ เพื่อตรวจสอบและป้องกันเจ้าหน้าที่ที่แสวงหาประโยชน์จากการปฏิบัติ ซึ่งสร้างผลเสียโดยรวม ต่อองค์กรที่รับผิดชอบและประเทศ

บรรณานุกรม

กฤษฎา บุญราช. "UNHCR," สืบค้นเมื่อ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕. <https://www.nhrc.or.th>.
<http://www.nhrc.or.th/getattachment/News/Activity-News>

UNHCR. *UNHCR*. ๓๐ ๘ ๒๐๒๑. <<https://www.unhcr.org/th/๒๕๕๕๑-the-๑๙๖๑-statelessness-convention-๖๐-years-of-promoting-and-protecting-the-right-to-a-nationality.html>>.

—. "UNHCR." n.d. <https://www.unhcr.or.th>. ๗ ๕ ๒๐๒๒.
 <<https://www.unhcr.or.th/sites/default/files/๒๐๑๑/%๕BTH%๕D๑๙๖๑%๒๐Convention%๒๐๐n%๒๐the%๒๐Reduction%๒๐of%๒๐Statelessness.pdf>>.

อิสริยานนท์, สุวิมล. "สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์." ๘ ๒๐๑๕. <https://www.nida.ac.th/th/>. ๘ ๕
 ๒๐๒๒. <<http://libdcms.nida.ac.th/thesis๖/๒๕๕๘/b๑๘๙๙๙๗.pdf>>.

ข่าวสารศูนย์ดำรงธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. <https://www.ayutthaya.go.th/news/detail/๑๐๖๗>

คณะทำงานจัดการความรู้ (KM Team) สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว
https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/๙๕๕๕d๔๘๗๔๗๕b๗๐a๐d๐๐๒๙๕๘๘๐๗b๑๘๘๕๙.pdf

พระราชบัญญัติ <http://web.krisdika.go.th/data/law/law๒/%A๔๐๒/%A๔๐๒-๒๐-๙๙๙๙-update.htm>

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
<https://www.thaigeneralkonsulat.de/files/images/downloads/nationality๑.pdf>